Kasım 2026 | Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü

YENİ YÜZYILIN ŞAFAĞINDA ATATÜRK

10 KASIM

Atatürk'ü Anma Günü

Özel Sayısı

REKTÖRÜMÜZDEN

ATATÜRK MASKESİ VE "SOSYAL MEDYA ATATÜRKÇÜLERİ"

Prof. Dr. İ. Yaşar HACISALİHOĞLU
T.C. İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Rektörü

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünün 86'ncı yılı anma töreninde (10 Kasım 2024) konuşan Cumhurbaşkanı Erdoğan son derece önemli saptamalar yaptı. Atatürk'ün vefatından hemen sonraki süreçte yaşanılan eksikliklerin, başarısızlıkların ve emperyalist müdahalelerin yol açtıklarına değindi. Cumhurbaşkanı Erdoğan; *"Şayet, Gazi'nin ömrü ve sağlığı en azından bir 10 yıl daha ülkeyi yönetmeye el verseydi, hiç şüphesiz 2. Cihan Harbi sonrası bambaşka bir Türkiye görecektik. Maalesef Gazi'nin vefatıyla bu fırsatı kaçırdık. Çok partili siyasi hayata geçtikten sonra da başımıza musallat edilen darbeler, zayıf koalisyonlar, kifayetsiz kadrolar ülkemizin küresel kalkınma yarışında geride kalmasına sebep oldu"* dedi.

Türkiye'nin iç cephesinin tunç olma halini engellemeye çalışanlar, 15 Temmuz'da başaramadıklarını, yeni yol ve yöntemlerle, yeni maskelilerle, yeni plastik suratlılarla iç cepheyi zedelemeye devam edenler, emperyalizmin içimizdeki maşalarıdır. Atatürk maskelileri de buna dahildir. Bu noktada Uğur Mumcu'nun; *"Bu ülkede banka soyarken kar maskesi, ülke soyarken Atatürk maskesi takılır"* sözünü de hatırlamak gerekir.

Çok daha geniş anlamda tespit edilmelidir ki; emperyalizm kendisine karşıtlık oluşturacak düşünce akımlarının ve inanç yapılarının ya içine girip kontrol eder, ya da sahtesini üretir. Türkiye'de bu durum hep yaşanmıştır.

Aynı konuşmada Cumhurbaşkanı Erdoğan bu duruma ilişkin de şunları dile getirdi; *"Hangi amaç için olursa olsun bu milletin birlik, beraberliğini bozmaya yönelik her söz, tutum, her eylem doğrudan Gazi Mustafa Kemal'in emanetine ihanettir. Atatürk istismarcıları, son dönemde terör örgütleri ve onların çeşitli isimler altındaki uzantılarıyla kol kola girecek kadar zıvanadan çıkmışlardır. Türkiye bir dönem gardırop Atatürkçülerinden çekti. Bugün de sosyal medya Atatürkçülerinin verdiği zarar Türkiye'nin düşmanlarıyla yarışır seviyeye ulaştı. Ne Gazi'yi*

ne de Cumhuriyetin kurum, değer ve hedeflerini bu istismarcılara, bu köksüz ideoloji bezirgânlarına terk etmedik, terk etmeyeceğiz.

Atatürk'ü putlaştırmak isteyenler kadar, Atatürk'ü tamamen yok sayanlar da Gazi'nin milletimizin gönlündeki yerini sarsamayacaktır. Atatürkçülük maskesi altında emperyalistlerin ülkemiz üzerindeki hain emellerine hizmet eden azgın güruhu milletimizin takdirine bırakıyoruz."

Bu sözler Türkiye'nin son yıllarında yaşadığı gerçeklerin acı tablosunu ortaya koymaktadır.
Sömürgeci, işgalci, Siyonist, bölücü emperyalizme karşı, enerjiden ekonomiye tam bağımsız Türkiye mücadelesinde Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü anlamak; törenlerin, rozetlerin, heykellerin arkasına saklanmak değil, Türk Milletinin istiklali için, tam bağımsız Türkiye için dış ve iç cephede emperyalizme ve tüm maşalarına karşı inançla, dirençle karşı koyabilmektir. Kısacası; tam bağımsız Türkiye'nin hasmı emperyalizme karşı asla boyun eğmemektir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, iç cephede *"Terörsüz Türkiye"* hedefiyle sorunlarını halletmiş, milli birlik ve bütünlüğünü sağlamlaştırmış; dış cephede ise dosta güven, düşmana korku veren savunma sanayinde ulaştığı düzey ve bölgesel ittifaklar ile *"Terörsüz Bölge"* yolunda emin adımlarla ilerlemektedir. Türkiye Yüzyılı stratejisi, 2053, 2071 hedefleri Türk milletini, Gazi Paşa'nın *"muasır medeniyetin üzerine çıkma"* hedefine doğru ilerletmektedir. İnanıyoruz ki, yeni yüzyıl, Türk ve Türkiye yüzyılı olacaktır.

Bu düşüncelerle, aramızdan ayrılışının 88. Yılında devletimizin banisi Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü saygı ve rahmetle anıyorum. Ruhu şad olsun.

İÇİNDEKİLER

1 **ATATÜRK'ÜN ANIT MEZARI ANITKABİR'İN FELSEFESİ VE BİRİMLERİ**
Ali GÜLER

12 **ATATÜRK'TE DEVLET ANLAYIŞININ TARİHİ VE SOSYAL YÖNÜ**
Abdullah Cüneyt KÜSMEZ

17 **ATATÜRK'ÜN ASKERLİK VE STRATEJİ VİZYONUNUN TEMELLERİ**
Mehmet ÇANLI

ATATÜRK'ÜN ANIT MEZARI ANITKABİR'İN FELSEFESİ VE BİRİMLERİ

Ali GÜLER*

ANITKABİR'İN MİMARİ ÖZELLİKLERİ VE BAZI TARTIŞMALAR

Anıtkabir'in mimari yapısı ile ilgili olarak inşaatın bitiminden günümüze çeşitli tartışmalar yapıla gelmiştir. Bunlar arasında daha çok "*Anıtkabir'in 'Yunan' eserlerini andırdığı*", "*milli mimari özelliklerinden uzak olduğu*" şeklindeki iddialar veya değerlendirmeler öne çıkmaktadır. Bu iddialar şüphesiz bazı şekli algılardan kaynaklanmaktadır. Öncelikle iddia sahiplerinin dönemin mimari özelliklerini, iç ve dış siyasi-askeri olaylarını, eğitim ve kültür politikalarının mimari anlayışa olan etkilerini dikkate almadan bu eleştirileri yaptıkları görülmektedir. İkinci olarak, mimarların projeyle ilgili olarak dayandıkları "*felsefe*" ve eserde yer alan milli-tarihi unsurların görmezden gelinmesi (veya bilinmemesi) de söz konusudur.

Türk Mimarlığı ve Anıtkabir

1940-1950 yılları arası, Türk mimarlığında "İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi" olarak anılmaktadır. Bu tarihsel kesit içinde meydana gelen iç ve dış olayların mimarlık anlayışı ve uygulamalarını da etkilediği görülmektedir. Bu olaylar içinde 1938'de Atatürk'ün ölümü ve 1939'da İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması sayılabilir. Şüphesiz, dönemin "*Türk kimliğini koruyarak çağdaşlaşma*" ve "*Anadolu'da doğmuş ve yaşamış bütün medeniyetlere sahip çıkma*" şeklinde özetlenebilecek olan kültür ve eğitim politikaları da mimari anlayışı etkilemiştir.

İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi'ne girerken bu olayların anıtsal yönü ağır basan, simetriğe önem veren, taş malzemeyi yeğleyen büyük boyutlu binalar belirli bir yoğunluğa ulaşmıştır. Bu yıllarda Türk mimarları, iklim koşullarına uygun geleneksel mimarlıkla ilişkili yerli malzeme ve işçilikle yapı üretmenin gerekliliği üzerinde duruyorlardı. Bu dönemde Türk mimarların yarışmalara katılımı artmış; dış ve iç etkilerle beslenen, duygusal bir düzeyde gelişen bu akım, savaş ve benzer koşulların değişmesiyle etkilerini yitirmiştir.

Bu dönemden günümüze pek çok yapı ulaşmış bulunmaktadır. Bunların başında Anıtkabir

*Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Atatürk İlkleri ve İnkılap Tarihi Bölüm Başkanı,
ali.guler@yeniyuzyil.edu.tr

gelmektedir. Bu boyutlarda olmamak üzere, başta Ankara ve İstanbul'da olmak üzere, yurdun değişik yerinde daha çok kamu yapılarında bu dönemle ilgili örneklere rastlanmaktadır.

İkinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde ürün vermiş ünlü mimarlar olarak Sedat Hakkı Eldem, Paul Bonatz ve Emin Onat'ı verebiliriz. Bu mimarların eserleri topluca incelendiğinde, kesme taşın kullanım biçiminde, mimarlık öğelerinin arasındaki oranda, pencere ayrıntılarında, saçaklarda "*biçimci bir yaklaşım*"ın egemen olduğu görülür. Yapıların anıtsal görünümlere ulaşabilmesi için değişik öğelerden yararlanılmış, ayrıntıların çözümüne büyük bir titizlik gösterilmiştir. Bunu Anıtkabir başta olmak üzere, İstanbul Fen ve Edebiyat Fakültesi'nde, Ankara Fen Fakültesi'nde, Çanakkale Anıtı'nda, İstanbul Radyo Evi'nde, İstanbul Taşlık Gazinosu'nda ve diğerlerinde gözlemek mümkündür.

Emin Onat'a Göre Anıtkabir'in Mimari Felsefesi

Proje mimarlarından Prof. Dr. Emin Onat, Atatürk'ün naaşının Anıtkabir'e nakledilmesinden beş gün önce (5 Kasım 1953) Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan "Anıtkabir'i Nasıl Yaptık?" başlıklı makalesinde projenin dayandığı ana felsefeyi ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır. O şöyle diyor:

"*Atatürk'ün başardığı devrimlerin en önemlilerinden biri, şüphe yok, bize geçmişin gerçek değerini göstermek olmuştur. Osmanlı devri şereflerle dolu bir devir olmakla beraber, itiraf etmek gerekir ki, skolastik ruhun hüküm sürdüğü kapalı bir âlemden ibaretti. Gerçekte ise tarihimiz, bir zamanlar Ziya Gökalp'in 'ümmet devri' dediği bir içe kapanmış medeniyetten ibaret değildi. Akdeniz milletlerinin birçoğu gibi, tarihimiz binlerce yıl önceye gidiyor. Sümerlerden ve Hititlerden başlıyor ve Orta Asya'dan Avrupa içlerine kadar birçok kavimlerin hayatlarına karışıyor. Akdeniz medeniyetinin klasik geleneğinin en büyük köklerinden birini teşkil ediyordu. Atatürk, bize bu zenginliğin ve verimli tarih zevkini aşılarken, ufuklarımızı genişletti. Bizi Ortaçağdan kurtarmak için yapılmış hamlelerden en büyüğünü yaptı. Gerçek geçmişimizin Ortaçağ değil, dünya klasiklerinin ortak kaynaklarında olduğunu gösterdi.*

Gerçek milliyetçiliğin, içe kapanmış bir Ortaçağ gelenekçiliğinden asla kuvvet alamayacağını, onun yalnız ortak ve eski medeniyet köklerine inmekle canlanabileceğini anlattı. Avrupalılaşmakla, medenileşmekle, millileşmenin aynı şey olduğunu, bundan iyi hangi fikir ifade edebilirdi?

Bunun içindir ki biz, Türk milletinin skolastikten uyanma, Ortaçağ'dan kurtulma yolunda yaptığı devrimin Büyük Önder için kurmak istediğimiz anıtın, O'nun getirdiği yeni ruhu ifade etmesini istedik. Bu ruh, milletin içinden geçtiği medeniyetlerden birine ait, ölümlü bir ruh olamazdı. ***Atatürk'ün dehası bize gösterdi ki, dünyanın en büyük medeniyeti olan Sümer medeniyeti, Türkler tarafından yaratılmıştır. O, önce Akdeniz medeniyetinin temeli olduğu gibi, zamanımızda, dünya medeniyetinin köklerini aynı yerde bulacaklardır. İşte bunun içindir ki batılılaşma yolunda en büyük hamlemizi yapan Ata'nın Anıtkabiri'ni, bir sultan veya veli türbesi ruhundan tamamen ayrı, yedi bin yıllık bir medeniyetin, rasyonel çizgilerine dayanan klasik bir ruh içinde kurmak istedik.***

Uzun yıllar dayanabilecek yapılar kurulmak istenirse, tabiatın vergisinden başka bir şeye gitmemek gerekir. Ancak tabiatın taşıdır ki vakar ile ihtiyarlar. Bu itibarla anıtın taştan yapılması düşünülmüştür. Anıtın mimari kuvveti her taraftan görünüşün aynı olması ile husule geleceğinden, bu nokta göz önünde tutulmuş, binanın dışının bir maske halinde olmayıp, içinin bir ifadesi olarak yaratılması önemle dikkate alınmıştır…"

Tarihi ve Kültürel Özellikler

Bütün bu görüşler ve yapının bünyesinde yer alan bazı özellikler çerçevesinde bakıldığı zaman Anıtkabir'in bütünüyle Türk milli kültür değerlerinden beslendiği ve bu değerleri yansıttığı rahatlıkla söylenebilir. Bu tarihi ve kültürel değerleri ve sembolleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Özellikle "Mozole"den hareketle anıtın dış görünüşü; "Yunan" eserlerinden değil, E. Onat'ın Sümerlerden yola çıkarak "Akdeniz medeniyeti" olarak ifade ettiği "Anadolu medeniyetleri"nden kaynaklanmaktadır.

2. Yine dış görünüş itibarıyla diğer anıt mezarlardan farklı olarak; "alle" (Aslanlı Yol) den sola dönünce Mozole ile karşılaşılmaktadır. Diğer anıt mezarlarda genellikle "alle"de yürüyüşe başladığınızda "mozole" karşınıza gelir.

3. İnşaatta kullanılan malzeme tamamen yerlidir ve yukarıda anlatıldığı gibi, Türkiye'nin değişik yerlerinden getirilmiştir.

4. Alle'ye adını veren "aslan heykelleri" tamamen "konar-göçer" Türk kültürünün sembolüdür ve on iki sağda, on iki solda olmak üzere toplam 24 adet olarak yerleştirilmiştir. Her bir aslan heykeli

ile 24 Oğuz Boyu'nun her biri, yani Türk milletinin birlik ve bütünlüğü temsil edilmiştir.

5. Mezar Odası, Selçuklu ve Osmanlı türbe mimarisi stilinde sekizgen planlı olarak yapılmıştır.

6. Heykel ve kabartmaların tamamı militarihi konular ile motifler ve mesajlar taşımaktadır.

7. Yapının çeşitli yerlerinde yer alan "mimari plastikler" (süslemeler) arasında "kabaralar", "gül rozetleri" ve "çarkıfelekler" bulunmaktadır. Bunlar da Selçuklu ve Osmanlı mimarisinden alınmadır.

8. Anıtkabir'de yine Osmanlı mimari sanatında çokça yer alan "kuş sarayları" (kuş evleri) uygulaması yer almaktadır.

9. Bunların dışında kuleler ve Şeref Holü dış duvarlarının çatı ile birleştikleri yerlerde yapıyı dört yerden saran "testere dişi bordürler" de Türk taş sanatının zarif motiflerinden oluşmaktadır. Yine bütün bina ve kulelerde yağmur suyunu tasfiye içi kullanılan "traverten çörtenler" Türk ev mimarisinden esinlenilmiştir.

10. Anıtkabir'de yer alan 10 adet "kule"nin üzerleri pramidal biçimde çatılarla örtülüdür. Bu stil "Türk çadır mimarisi"ni yansıtır. Nitekim Çatıların tepelerinde eski Türk çadırlarında görülen "tunç mızrak ucu" vardır.

11. Yukarıda da değinildiği gibi, Anıtkabir'deki bütün mozaik ve fresk süslemelerde kullanılan motifler geleneksel "Türk halı" ve "Türk kilim" motiflerinden alınmadır. Bu motifler içerisinde özellikle "koç boynuzu" motifi dikkatleri çekmektedir. Bilindiği gibi "koyun ve koç", Türk "konar-göçer" medeniyetinin en önemli motiflerinden biri olup, Türk mitolojisinin ana unsurlarındandır.

Bütün bunları çoğaltmak mümkündür. Sonuç olarak; Anıtkabir mimari özellikleri ve mimari felsefesi açısından Türk milli kültür değerlerinden kaynaklanan bir yapıdır. Köklerini Türk milli kültüründen ve evrensel değerlerden almış, yapıldığı dönemin mimarlık anlayışından etkilenmiştir.

ANITKABİR'İN BİRİMLERİ

Bütün bu özellikleriyle yapıldığı dönemin en iyi örneklerinden biri olan Anıtkabir, yaklaşık 750 bin metrekarelik bir alanı kaplamaktadır. "Barış Parkı" ve "Anıt Bloğu" olarak iki ana kısma ayrılır. Kapladığı alanın 620 bin metrekarelik bölümü Barış Parkı, 130 bin metrekarelik bölümü de Yollar ve Anıt Bloğu'ndan meydana gelir.

Barış Parkı

Anıtkabir inşaatı devam ederken, toprak kaymasını önlemek ve çevresinde yeşil bir kuşak oluşturmak amacıyla ağaçlandırma çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar sırasında Anıtkabir'i çevreleyen alanda, Atatürk'ün "Yurtta Barış, Cihanda Barış" özdeyişinden ilham alınarak, çeşitli yabancı ülkelerden ve Türkiye'nin değişik yerlerinden getirilen fidanlarla "Uluslar arası Barış Parkı" oluşturulması düşünülmüştür. Böylece, Atatürk'ün ebedi istirahatgâhı, yaşamı boyunca dünyada ve yurtta sağlamak için büyük mücadeleler verdiği "barışı" temsil eden bir park ile çevrelenmiş olacaktı.

Anıtkabir'in peyzaj çalışmalarına 1946 yılında başlanmış ve konuyla ilgili etütler ile çevre düzenlemesine ilişkin projeler Prof. Dr. Sadri Aran tarafından hazırlanmıştır. Ağaçlandırma, toprak aşınmasını önleyeceği için aynı zamanda yapının depreme dayanaklılığını da artıracaktı.

Peyzaj çalışmalarına başlamadan önce arazinin gerekli yerlerine Ankara Belediyesi tarafından 3000 metreküp dolgu toprağı temin edilmiş, 1948 yılında parkın tesviye işleri tamamlanmıştır.

4 Mart 1948'de Bayındırlık Bakanı Kasım Gülek ve Prof. Dr. Sadri Aran'ın hazır bulunduğu toplantıda; "*Anıtkabir Parkı'nın peyzaj çalışmalarına derhal başlanılmasına, projeye uygun olarak lüzumlu ağaç ve süs bitkilerinin gerek Çubuk Barajı Fidanlığı'ndan ve gerekse Ankara dışındaki fidanlıklardan temin edilmesine, bu amaçla park sahası içinde bir fidanlık kurulmasına*" karar verilmiştir.

Bakanlar Kurulu, Bayındırlık Bakanlığının 15. 4. 1948 tarihli yazısı ve Maliye Bakanlığı'nın 27. 5. 1948 tarihli mütalaası üzerine 5 Haziran 1948 günü toplanarak; "*Rasattepe'de inşa edilmekte olan Anıtkabir'in tesviye ve ağaç dikme işlerinin, gerekli malzemesi 2490 sayılı kanun hükümlerine göre sağlanmak şartıyla, emanet suretiyle yaptırılmasını kararlaştırmıştır.*"

1950-1960 yılları arasında Çubuk Barajı Fidanlığı ile Eskişehir, İstanbul, Samsun fidanlıklarından getirilen bitkilerle ağaçlandırma çalışmalarına yoğun olarak devam edilmiştir.

Başlangıçta Bayındırlık Bakanlığı'nca Barış Parkı'na yüz elli bin (150.000) civarında ağaç ve süs bitkisinin dikilmesi planlanmış olmasına rağmen, zaman içinde çeşitli nedenlerle parkın sınırları daralmış ve başlangıçtaki hedefe ulaşılamamıştır. 2001 yılı itibarıyla Barış Parkı'nda 104 ayrı türde yaklaşık 48.500 adet süs ağacı, ağaççık ve çalı bulunmaktadır. Bunların 23 türden oluşan 20.500 adeti yaz kış yaprağını dökmeyen (her zaman yeşil) ibreli ağaç, ağaççık ve çalı; geriye kalan 81 türden 28.000 adeti de yapraklı ağaç, ağaççık ve çalıdır.

1952-1953 yılları arasında yirmi dört (24) ülkeden çeşitli türde fidan ve tohumlar gönderilmiştir. Bu ülkeler şunlardır: Afganistan, Amerika, Avusturya, Batı Almanya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Güney Çin, Hindistan, Irak, İngiltere, İspanya, İsrail, İsveç, İtalya, Japonya, Kanada, Kıbrıs, Mısır, Norveç, Portekiz, Yugoslavya, Yunanistan.

Barış Parkı'nın her türlü peyzaj çalışmalarına sonraki yıllarda da devam edilmiştir. Özellikle 1982 yılından sonra parkın boş kalan alanları ile çeşitli bölümlerinin de bitkilendirilmesine devam edilmiş,

kalitesi bozulan çimenlikler sökülüp gerekli toprak ıslah çalışmalarından sonra yeniden çimlendirilmiştir. 1983'ten sonra Anıtkabir bünyesinde bulunan seralar bölgesinde yeniden bir fidanlık kurulmuştur.

Bu yıllar arasında Anıtkabir Fidanlığı, Ankara, Eskişehir, İstanbul, Çankırı Orman Fidanlıkları, Karayolları Çubuk Fidanlığı ve Atatürk Orman Çiftliği Fidanlıklarından temin edilen yaklaşık altı bin (6.000) çeşitli türde süs ağacı dikilmiştir. Yine aynı yıllar arasında çim alanlarından 37.000 metrekarelik bölümü yeniden çimlendirilmiştir.

2002'den sonra özellikle dışarıdan atılan bir yanıcı madde ile Barış Parkı'nın zarar görmemesi için, Anıtkabir'i çevreleyen duvarlardan içeriye doğru önemli bir alan çimlendirilerek "ıslak zemin" haline getirilmiştir.

Kuleler

Mimari açıdan bir bütünlük arz eden Anıtkabir'in ilk bölümü Aslanlı Yol merdivenlerinden başlar. Merdivenin başında sağda ve solda iki kule vardır. Bu kuleler, plan ve yapı bakımından birbirinin benzeridir. Kareye yakın dikdörtgen plan üzerine kurulmuş olan kulelerin üzeri piramit şeklinde dik çatılar ile örtülüdür. Çatıların tepelerinde, eski Türk çadırlarındaki gibi birer "tunç mızrak ucu" vardır. Kulelerin iç ve dış yüzeyleri traverten ile kaplıdır. Tavanları, eski Türk kilimlerinden alınmış geometrik motiflerle süslüdür. Bu Türk süsleme motifleri, kulelerin tavanlarına fresk olarak uygulanmıştır. Kuleler içten ve dıştan çok sadedir. Kapı ve pencerelerin üzerinde, eski Türk geometrik motifleri bezenmiş renkli mozaikler vardır. Dıştan duvarların çatı ile birleştikleri yerlerde, kuleleri dört yandan saran Türk oyma işlerinden meydana getirilmiş, sade fakat çok çekici bordürler görülür.

Anıtkabir'de bütün bu özelliklere sahip toplam 10 kule vardır. Anıtkabirdeki bu kuleler; isimleri ve içerikleri itibarıyla milletimizin ve devletimizin var oluşunda önemli etkileri bulunan önemli kavramları temsil ederler. Bu kavramlar, Milli Mücadele, Türkiye Cumhuriyeti ve Atatürk'ün yüce kişiliği ile sıkı sıkıya bağlıdır.

İstiklâl Kulesi: Aslanlı Yol'un başlangıcında girişte sağda bulunan kulenin Anıtkabir'in maketi ve Anıtkabir'i tanıtıcı ışıklı panolar bulunmaktadır.

Kulenin iç yüzeyinde Heykeltıraş Zühtü MÜRİDOĞLU tarafından yapılan ve kulenin adı ile anılan bir kabartma vardır. Kabartmada ayakta duran ve elinde kılıç tutan bir gençle, bir kaya üzerine konmuş olan kartal figürü görülmektedir. Kartal, Türk mitolojisinde "güç" ve "istiklâl"i temsil eder. Kılıç tutan genç de istiklâli için savaşı göze alan Türk Milleti'ni temsil etmektedir.

Hürriyet Kulesi: Aslanlı Yol'un başında girişte solda bulunan kulenin içinde Anıtkabir inşaatında kullanılan taş örnekleri bulunmaktadır. Ayrıca bu kulede, Atatürk'ün ölümünden Anıtkabir'e nakline kadar geçen süredeki olayları, gelişmeleri kronolojik olarak anlatan fotoğraflar ve belgelerden oluşan bir sergi vardır.

Kulenin iç yüzeyinde Heykeltıraş Zühtü MÜRİDOĞLU tarafından yapılan ve kulenin adı ile anılan bir kabartma vardır. Kabartmada, bir at ve elinde bir kâğıt tutan melek figürü yer almaktadır. At, "özgürlüğü"; meleğin elindeki kâğıt " Hürriyet Beyannamesi"ni; melek ise özgürlük ve bağımsızlığın "kutsallığı"nı sembolize etmektedir.

Müdafaa-i Hukuk Kulesi: Aslanlı Yol'un bitiminde, Tören Meydanı'na çıkışta sol tarafta yer alan ve daha önce sergi salonu olarak değerlendirilen bu kule, 2002'den itibaren Anıtkabir Derneği tarafından işletilen "Hatıra Eşya Satış Bölümü" olarak kullanılmaktadır.

Kulenin dış yüzeyinde Heykeltıraş Nusret SUMAN tarafından yapılan ve kulenin adı ile anılan bir kabartma da bulunmaktadır. Kabartmada, çıplak adam kurtuluş amacında birleşmiş olan milletimizi, ulu ağaç yurdumuzu temsil etmektedir. Adam, sağ eli ile kılıç tutmakta, sol elini ileri uzatmış, sınırlarımızı geçen düşmana "dur" demektedir.

Cumhuriyet Kulesi: Sanat Galerisi'nin girişinde bulunan bu kule zaman içinde değişik tanıtım çalışmalarında kullanılmıştır. Son yıllarda "kiosk" adı verilen bilgilendirme bilgisayarları ile ziyaretçilere hizmet vermektedir.

İnkılâp Kulesi: Bu kule, başlangıçta Atatürk'ün "Özel Kitaplığı"nın sergilendiği bölüm olarak düzenlenmişti. 1983 yılında kitaplık Sanat Galerisi'ne

taşınınca kule, Atatürk'ün giysilerinin sergilendiği bölüm haline getirildi. Kule, 2002'deki yeni müze düzenlenmesinde aynı işlevi devam ettirmiştir.

Kulenin iç duvarında Heykeltıraş Nusret SUMAN tarafından yapılan ve Türk İnkılâbını, çağdaşlaşmasını temsil eden bir kabartma yer alır. Bu kabartmada meşale tutan iki el vardır. Sönmekte olan meşale ile onu tutan zayıf el, çöken Osmanlı Devleti'nin son yıllarını sembolize eder. Atatürk tarafından kurulan Türkiye Cumhuriyeti ise güçlü bir el ve ışıklar saçan bir meşale ile temsil edilmiştir.

Misak-ı Milli: Törensel anlamda Anıtkabir'in en dikkat çeken ve kamuoyumuz tarafından da en çok bilinen bu kulede, Anıtkabir'de icra edilen törenlere katılan heyetlerin özel defteri imzalamaları için bir imza kürsüsü yer almaktadır. Ayrıca müzenin girişi de olan bu kulede yer alan panolarda Anıtkabir'i ziyaret eden önemli devlet adamlarının, kurumların tören fotoğrafları sergilenmektedir. Anıtkabir'e Bayrak Direği'nin bulunduğu bölümdeki merdivenlerden gelindiğinde sağ tarafta yer almaktadır.

Kulenin içinde Heykeltıraş Nusret SUMAN tarafından yapılan ve kulenin adı ile anılan bir kabartma bulunmaktadır. Kabartma Türk Milletinin, "Türk vatanının sınırlarını çizen" Misak-ı Milli konusunda kenetlenmesini sembolize etmektedir. Kabartmada, bir kılıç kabzası üzerinde üst üste konmuş dört el bulunmaktadır. El el üstüne koyarak silah üzerine ant içmek çok eski bir Türk geleneği olup, yemin için gerekirse savaşılacağının kararlılığı ifade edilir.

23 Nisan Kulesi: Bayrak Direği'nin solunda yer alan bu kulede, Türkiye İş Bankası'nın Atatürk'e armağanı olan "Cadillac" marka özel otomobil sergilenmektedir. Atatürk bu otomobili 1936-1938 yılları arasında kullanmıştır.

Barış Kulesi: Kulede, Atatürk'ün 1935-1938 yılları arasında birini makam, diğerini tören aracı olarak kullandığı iki adet "Lincoln" marka otomobil sergilenmektedir. Kule, 2. Cumhurbaşkanı İ. İnönü'nün Lahdinin sağında yer almaktadır.

Kulenin iç yüzeyinde Heykeltıraş Nusret SUMAN tarafından yapılan ve Atatürk'ün "yurtta barış, dünyada barış" ilkesini dile getiren bir kabartma kompozisyonu yer almaktadır. Bu kabartmada, barışın güven kaynağı olan Türk Ordusu, rütbesiz bir asker figürü ile temsil edilmiştir. Ayrıca çiftçilik yapan köylüler, tarlalar ve ağaçlar görülmektedir. Böylece bu insanların, Türk Ordusu'nun sağladığı huzur, barış ortamı içinde günlük hayatlarını devam ettirdikleri sembolize edilmiştir.

Zafer Kulesi: İ. İnönü'nün Lahdinin solunda yer alan bu kulede, Atatürk'ün naaşını 19 Kasım 1938'de Dolmabahçe Sarayı'ndan Sarayburnu'na taşıyan, üzerinde bayrağa sarı orijinal "taşıma tabutu"nun bulunduğu top arabası sergilenmektedir.

Mehmetçik Kulesi: Aslanlı Yol'un bitiminde, Tören Meydanı'na çıkışta sağ tarafta yer alan ve daha önce "Danışma Bürosu" ve "Hatıra Eşya Satış Bölümü" olarak değerlendirilen bu kule, 2002'den itibaren "Tanıtım Salonu" olarak kullanılmaktadır. Burada Anıtkabir'e gelen ziyaretçilere Atatürk ve Anıtkabir'i anlatan belgeseller, filmler izletilmektedir.

Aslanlı Yol

Anıtkabir'e giriş yerinden başlayarak, ortadaki Tören Meydanı'na kadar uzanan yol, üzerindeki aslan heykellerinden dolayı "Aslanlı Yol" olarak adlandırılır. Ziyaretçiler bu yolu yürüyerek Atatürk'ün manevi huzuruna çıkarlar. Bütün anıt mezarlarda bulunan bu tür yollara Latince "alle" denilmektedir.

Aslanlı Yol'a 26 basamaklı merdiven ile çıkılır. Yolun uzunluğu 262.20 metre, genişliği 12.80 metredir. Yolun iki yanı güller ve ardıç ağaçları ile süslüdür. Yola traverten taşlar döşenmiştir. Anıtkabir'in her yanında traverten taşlar düzenli bir şekilde döşendiği halde, bu yolun traverten taşları düzensiz ve aralarında küçük çim boşlukları bırakılarak döşenmiştir. Bu nedenle ziyaretçiler takılıp düşme tedirginliği ile daima önlerine bakarak yürümek durumundadır.

Yolun iki tarafında ikişerli gruplar halinde 12'si sağda, 12'si solda olmak üzere 24 aslan heykeli vardır. Anadolu'yu vatan haline getiren ve Türkleştiren 24 Oğuz boyunu temsilen 24 adet olan aslan heykelleri, Atatürk'ün Anadolu'da kurulmuş olan ve Türklüklerinin araştırılmasına büyük önem verdiği bir medeniyetin sahibi olan Hititlerin sanat tarzında yapılmıştır. Bu heykeller sanatçı Hüseyin Özkan'ın eseridir.

Aslanlı Yol'un sonunda Türk bayrağının ve daha ileride Çankaya'nın görünmesi ise Atatürk'ün manevi huzuruna gidiş bakımından çok anlamlıdır.

Tören Meydanı

Aslanlı Yol'un sonunda; Anıtkabir yan binalarının ve kolonların çevrelediği bir alana çıkılır. 129x84.25 metre boyutlarında olan, dört tarafından üçer basamak merdivenle inilen 15.000 kişi kapasiteli bu alan "Tören Meydanı" olarak isimlendirilmektedir. Tören Meydanı'nın zemini küp şeklinde siyah, kırmızı, sarı ve beyaz renklerde traverten taşlarla döşenerek 373 adet halı deseni oluşturulmuştur. Tören Meydanı'na Bayrak Direği'nin bulunduğu kısımdan da çıkılabilmektedir.

Bayrak Direği

Anıtkabir'in Çankaya yönündeki 28 basamaklı Tören Meydanı'na giriş merdivenlerinin ortasında, yüksek bir direk üzerinde Türk Bayrağı dalgalanmaktadır. Amerika'da özel olarak yaptırılan 33.528 metre yüksekliğindeki bu direk, yapıldığı 1953 yılında Avrupa'daki çelik bayrak direklerinin en yükseği idi. Direğin 4 metresi kaidenin altında; 29.528 metresi ise görünen kısımdadır. Direğin ağırlığı 4.938 kilogramdır.

Bayrak Direği, Amerika'da New York şehrinde bulunan "*American Flagpole Equıpment Co*." İsimli Amerikan sancak direkleri ve malzemesi imal eden bir şirketin sahibi ve umum direktörü olan Nazmi Cemal Bey tarafından yapılarak hediye edilmiştir. Nazmi Cemal Bey'in konuyla ilgili olarak 21 Haziran 1945'te "Baş Vekalete" hitaben yazdığı mektup şu şekildedir:

"BAŞ VEKALETE

Sayın Bay,

Aslen Makedonya'da Türk sancağı altında doğmuş ve hakiki bir Türk terbiyesi ile büyümüş, bütün varlığımla Türklüğümle iftihar eden bir vatandaşım. Nuv-Yorka Amerikan Sancak direkleri ve malzemesi imal eden kumpanyanın sahibi ve umum direktörüyüm. Zaman ve mekan Türklüğüme ve yurduma karşı sarsılmaz sevgi rabıtalarına halel getirmemiştir.

Atatürk'e karşı pek derin bir sevgi ve saygı ile bağlı bulunduğumdan yapılmasına başlanılan Atamızın mübarek kabrine rekz edilmesi için üstad *ve mahir mühendislerim tarafından imalathanemde hususi bir surette yaptırttığım sancak direğini hiçbir maksat beklemeksizin size bir hizmet iştiyakı ile ve bir hediye olmak üzere bütün masarıfatı ve sigortası tarafımdan verilmek şartı ile anavatana göndermek azmindeyim. On sene zarfında lüzum görülecek tamirat için levazımatı meccanen göndermeği de taahhüt ediyorum.*

Türkiye toprağına çıkarıldığında Ankara'ya götürülmesi için trokla naklini tavsiye eder ve bu nakliye masrafı hükümete ait olacaktır.

Avrupa'nın en yüksek bandra direği olacak olan bu direğin tepesine konulacak ay ve yıldızın ne tarzda ve şekilde olması arzu edilirse lütfen tarafıma bildirilmesini temenni ederim.

Abide ve dizaynlar hakkında tasavvurat ve arzularınız varsa bildirmenizi rica ederek bu hususta iktiza edecek her türlü yardımı büyük bir memnuniyetle ifadan çekinmeyeceğimi Türklük namına taahhüt ederim.

Herhalde büyük bir şevk, derin bir sevgi ile Atamıza ve yurdumuza yapmakla bahtiyar olacağım işbu hizmetimin kabulünü kalben sizlere pek yakın bulunan bir Türk vadandaşı namına rica eder ve sonsuz saygılarımı sunarak cevabınızı beklerim.

Cevabınızı aldığımda derhal vapura koyarak göndermeğe amadeyiz. Blueprintlerin iki tanesini,

bir adedi kendileri nezdinde, diğeri Ankara'ya gönderilmek üzere Ticaret Mümessilliği'ne teslim ettim.

İzmir'de sakin biraderim Balı Cemal'e bu hususta lazım gelen evrakları makam-ı alinize teslim edilmesi için göndermişimdir.

Amerikan Sancak Direkleri Ve Malzemesi İmal Eden Kumpanyanın Sahip ve Umum Direktörü

Sahibi ve Umum Direktörü Nazmi Cemal"

Nazmi Cemal Bey'in mektubu Başbakan'ın talimatıyla 4. 9. 1945 günlü bir yazı ile Bayındırlık Bakanlığı'na gönderilmiş, Bayındırlık Bakanlığı inceleme sonunda 23. 10. 1945 tarihli bir yazı ile Başbakanlığa; "*(...) Ticaret Bakanlığı'nın 14. 8. 1945 gün ve 15861 sayılı yazısıyla gönderilen resmin tatbiki bakanlığımızca uygun görülmüştür. Sadece bayrak direğinin alem kısmı bahsi geçen mektupla zikredildiği vechile milli mimarimize uygun görülmediğinden bu kısma ait yeniden hazırlanan bir resim ilişik olarak sunulmuş ve bir örneği de Ticaret Bakanlığı'na gönderilmiştir.*" Şeklinde görüşünü bildirmiştir.

Nazmi Cemal Bey'in gönderdiği bayrak direği çiziminde yer alan "*alem*" hükümet tarafından geleneklerimize uygun bulunmamış; Anıtkabir mimarlarının da onayı alınarak alemin "*Türk tuğ ve sancaklarında yer alan parlak ve bariz bir top*" şekline dönüştürülmesi istenmiştir. Bu durum Başbakanlık Hususi Kalem Müdürü Fuat Bayramoğlu tarafından yazılan 7. 11. 1945 tarihli bir mektupla Nazmi Cemal Bey'e bildirildi: "*Atatürk'ün Anıt-Kabri'ne dikilmek üzere göndermek istediğiniz sancak direğine dair 21. 6. 1945 tarihli mektubunuzu Sayın Başbakana okudum. Yurt dışında bir Türk çocuğunun muvaffakiyetinden ve Atamız hakkında gösterdiği büyük ilgiden mütehassis oldular ve bu duygularının ifadesi ile teşekkürlerinin bildirilmesine beni memur buyurdular.*

Ticaret Ataşemiz tarafından size bildirildiği üzere bayrak direğine ait resmi tatbiki uygun görülmüşse de alem kısmı milli mimarimize uymadığından yeniden tersim edilmiş ve resim de ilişik olarak sunulmuştur.

Keyfiyeti beyan eder bilvesileyle saygılarımı sunarım."

Nazmi Cemal Bey 17 Aralık 1945'te Başbakanlığa yazdığı cevabi mektubunda duygularını şöyle ifade ediyordu:

"*BAŞ VEKALETE*

Sayın Bay,

Hususi Kalem Müdürlüğü vasıtasıyla gönderilen 1. 11. 1945 tarihli mektup ile Atatürk'ün Kabrine dikilmek üzere göndermek azminde bulunduğum sancak direğinin alem kısmının Türk mimarisine uygun olması için tertip edilmiş plan resmini aldım. İhtar ve işaretinize muttali oldum. Hiçbir güna menfaat gözetmeksizin sırf aziz vatanıma bir hizmet ve sevgili babamız Atatürk'e sarsılmaz muhabbetim sevkiyledir.

Hediyemin kabulünden dolayı hissettiğim sevincimi tariften acizim bütün teferruatı ile bu sancak direğinin emsali Avrupa'nın bila istisna hiçbir tarafında mevcut değildir. Büyük Atamızın şerefine dünyadaki ulu şöhretine layık bir tarzda ve tensip ettiğiniz vech üzere imal edilmektedir. Ticaret Mümessili ile temasta bulunmakla beraber sancak direğini vapura teslimi anında kendisini haberdar edeceğiz.

Şahsım hakkındaki takdirleri ile candan arzu ve emelimi yapmağa müsaade eden büyüklerimize bütün varlığımla teşekkürler eder sonsuz saygılarımı sunarım.

Amerikan Sancak Direkleri ve Malzemesi İmal eden Kumpanyanın Sahip ve Umum Direktörü Nazmi Cemal."

Nazmi Cemal, gerekli değişiklikleri yaptırarak direği Türkiye'ye göndermiştir. Bayrak direği Türkiye'ye gönderilmeden hemen önce 3 Mart 1946 tarihinde New York'ta bir tören düzenlenmiştir. Törende Başkonsolos Cemal Vafi, Kültür Ataşesi Fikret Süer, Ticaret Ateşesi İsmail Kavadar, Türk tüccarlar ile New York basınını temsilen birçok yazar ve gazeteci hazır bulunmuştur. Bayrak direği 16 Mart 1946'da Fernline Şirketine ait S. S. Fernglen adlı gemi ile Türkiye'ye gönderilmek üzere yola çıkarılmıştır.

Aynı akşam, o günün şerefine düzenlenen ziyafete; Kolombiya Üniversitesi öğretim üyeleri, vapur şirketi memurları ile "*Türk dostu*" olan birçok Amerikalı ve The New York Times ve New York Journal American Gazetelerinin muhabirleri katıldı. Atatürk'ün büyüklüğü ve Türkiye Cumhuriyeti'nin gelişmesi hakkında çok samimi konuşmalar yapıldı. Nazmi Cemal bütün bu gelişmeleri anlatan ve Amerikan gazetelerinde törenle ilgili çıkan haberlerin kupürlerini içeren 28 Mart 1946 tarihli bir mektubu Ankara'ya gönderdi. Sirkeci Gümrüğünde teslim alınan Bayrak Direği, trenle Ankara'ya ulaştırıldı.

Sonradan "*William Johnson*" ismini de alan Nazmi Cemal Bey, 1947 yılında yapılan bir anlaşmayla yirmi yıllık bir sürede Bayrak Direği ipini ve diğer

aksesuarları temin edeceğini vaat etmiş ve ömrünün sonuna kadar bu malzemeleri temin etmiştir. Hatta Aralık 1981'de Ankara'ya gelmiş, 11 Aralık günü Anıtkabir'i ziyaret etmiş ve Bayrak Direği'nin ömrünün uzatılması için bazı önerilerde bulunmuştur. Bu öneriler aynı gün Anıtkabir Müdürü İdris Özmen başkanlığında bir heyet tarafından bir tutanakla tespit edilmiştir.

Bayrak direğinin kaidesinde Kenan Yontuç tarafından yapılmış olan bir kabartma yer almaktadır. Kabartmada, "*meşale*" Türk medeniyetini, "*kılıç*" Türk taarruz gücünü, "*miğfer*" Türk savunma gücünü, "*meşe dalı*" Türk zaferlerini, "*zeytin dalı*" ise Türk Milletinin barışseverliğini simgelemektedir.

Anıtkabir'deki Türk bayrağı böylece milletimizin savunma, zafer kazanma, barışı koruma ve medeniyet kurma gibi yüce güçlerini temsil eden, tarihi ve insani değerler üzerinde yükselmekte ve dalgalanmaktadır.

Mozole ve Bölümleri

Anıtkabir'in en önemli bölümü Mozole'dir. Tören Meydanı'ndan 42 basamaklı merdivenle çıkılan Mozole, iki katlı ve dikdörtgen planlı bir yapıdır. Anıtın yapılışında bu bölüm ağırlık merkezi olmuştur. Çünkü Atatürk'ün kabri ve sembolik lahit bu bölümde bulunmaktadır. Bu nedenle Anıtkabir'in mimarları, yardımcı binalar dizisi içinde Mozole'nin diğer kısımlardan çok daha görkemli olmasına önem vermişlerdir.

Zemin katın dış duvarları kesik piramit biçiminde, masif bir kitle halindedir. Bundan dolayı alt kesiminin genel görünümü bir kale bedeni gibidir. Üzerlerinde küçük pencereler bulunan dış duvarlar betondur. Duvarların dış yüzeyleri traverten ile kaplanmıştır.

Mozole 72x52x17 metre boyutlarında uzunca dikdörtgen bir plan üzerine kurulmuştur. Mozole'nin birinci katı olan Şeref Holü'nün dört yanı köşeli sütunlarla çevrelenmiştir. Yapının önünde ve arkasında 14.40 metre yüksekliğinde, köşe sütunları hariç 8'er sütun vardır. Yanlarda ise 14'er sütun yer almaktadır. Kare biçimindeki sütunların gövdeleri beton olup, yüzeyleri traverten kaplıdır.

Mozole'nin ön cephesinde solda "*Atatürk'ün Türk Gençliğine Hitabı*", sağda ise "*Atatürk'ün Cumhuriyetin Onuncu yılında söylediği tarihi nutku*" taş kabartma üzerine altın yaldızla yazılıdır. Mozole yapısının üstü düz kurşun çatı ile örtülüdür.

Hitabet Kürsüsü

Mozole'ye çıkan 42 basamaklı merdivenlerin tam ortasında Hitabet Kürsüsü yer almaktadır. Mermer kürsünün Tören Meydanı cephesi dairesel geometrik motiflerle süslü olup, ortasında Atatürk'ün demokrasi ve millet egemenliği inancını yansıtan "*hâkimiyet kayıtsız ve şartsız milletindir*" sözü yazılıdır. Kürsü, Kenan Yontuç'un eseridir.

Şeref Holü

Mozole'nin en önemli törensel bölümü olan Şeref Holü'ne bronz kapılardan girilir. Girişin tam karşısında büyük pencerenin yer aldığı nişin içinde bulunan sembolik lahit (sarkofaj) taşı tek parça kırmızı mermer olup, 40 ton ağırlığındadır. Lahit taşının yer aldığı bölüm beyaz Afyon mermeri ile kaplıdır. Atatürk'ün lahdinin arkasındaki geniş ve açık pencerelerden, onun önderlik ettiği Kurtuluş Savaşı'nın sembolü haline gelmiş olan Ankara Kalesi görünmektedir. Şeref Holü'nün zemini Adana ve Hatay'dan, yan duvarları ise Afyon ve Bilecik'ten getirilen kırmızı, siyah, yeşil ve kaplan postu mermerlerle kaplanmıştır.

Şeref Holü'nün iki yan bölümünde dikdörtgen planlı galeriler yer almaktadır. Bunların çatıları içten dokuzar adet çapraz tonozla örtülüdür. Şeref Holü'nün 27 kirişten oluşan tavanı ile galerilerin tavanları 15. ve 16. yüzyıl Türk halı ve kilimlerinden alınmış motiflerle yapılmış renkli mozaiklerle süslenmiştir. Şeref Holü'nün yüksekliği 17 metre olup, yan duvarlarında 6'şardan 12 adet bronz meşale bulunmaktadır.

Şeref Holü'ne girişte sağda Atatürk'ün 29 Ekim 1938 tarihli "*Türk Ordusuna Son Mesajı*", solda ise 2. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Atatürk'ün ölümü üzerine 21 Kasım 1938 tarihli "*Türk Milletine Taziye Mesajı*" yer almaktadır. Bu iki yazı Atatürk'ün 100. Doğum Yılı etkinlikleri kapsamında 1981'de yazılmıştır.

Mezar Odası ve Atatürk'ün Mezarı

Atatürk'ün naaşı, 10 Kasım 1953 günü yapılan bir törenle Mozole'nin alt katında bulunan Mezar Odası'nda doğrudan doğruya kazılmış bir mezarda tamamen İslami usullere uygun olarak toprağa defnedilmiştir.

Mozole'nin birinci katı olan Şeref Holü'ndeki sembolik lahit taşının tam altında bulunan Mezar Odası; Selçuklu ve Osmanlı türbe mimarisi stilinde sekizgen planlı olup, piramidal külahlı tavanı

geometrik Türk motifli mozaiklerle süslenmiştir. Zemin ve duvarlar siyah, beyaz, kırmızı mermerlerle kaplanmıştır.

Mezar Odası'nın ortasında batı-doğu yönünde kırmızı mermerden bir sanduka yer almaktadır. Mermer sandukanın çevresine, karıştırılarak Ata'nın naşının defnedildiği vatan topraklarının örnekleri pirinç vazolar içine yerleştirilerek dizilmiştir. Şu anda bütün vilayetlerin (81 vilayetin) ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye'nin bağımsızlığını tanıdığı ilk Türk Cumhuriyeti olan kardeş Azerbaycan Cumhuriyeti'nin toprakları bu vazolarda yer almaktadır. Mezar Odası'nın kapısının tam karşısındaki pencereden Ankara Kalesi'nde dalgalanan Türk Bayrağı görülebilmektedir. Şu anda Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi'ni gezen ziyaretçiler, Mezar Odası'nın önünden geçmekte ve içerideki hareketli kameranın görüntülerinden odanın içini izleyebilmektedirler.

Zafer Kabartmaları

Anıtkabir'de, Mozole (Şeref Holü)'ye çıkan merdivenin iki yanında iki büyük kabartma kompozisyonu vardır. Bu kabartmaların konuları Türk tarihinin Atatürk ile ilgili bölümünden seçilmiştir. Bunlardan sağdaki kabartmanın konusu, sonu zaferle biten "*Sakarya Meydan Muharebesi*"dir. Jüri bu konuları seçerken Sakarya Meydan Muharebesi'ni "İkinci Viyana Kuşatması ile başlayan savunma savaşlarımızın sonu" olarak belirlemiştir. Gerçekten de Sakarya, Türklüğün adeta bir ölüm kalım savaşı olduğu kadar; Viyana'dan beri Batı karşısında devamlı gerileyen Türk Milletinin Anadolu'da durduğu son noktadır da. Atatürk bu nedenle savaşın en kritik bir anında ordularımıza, "*hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanı ile ıslanmadıkça terk olunamaz*" emrini vermiştir. Jüri üyeleri, Sakarya Savaşı Kabartması yapılırken sanatçıların, Atatürk'ün bu emrinden ilham almalarını istemişlerdir.

Soldaki kabartma, "*Başkomutan Meydan Muharebesi*"ni temsil etmektedir. Jüri bu kabartmanın yapılmasında da Atatürk'ün, "*ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!*" emrinden ilham alınmasını istemiştir. "*Büyük Taarruz*" olarak ünlenen bu muharebede Yunan orduları kesin bir yenilgiye uğratılmış ve ardından yapılan "*Takip Harekâtı*" ile Yunan orduları Türkiye'yi terk etmişlerdir.

Sakarya Meydan Muharebesi Kabartması

Şeref Holü'ne çıkan merdivenlerin sağında yer alan Sakarya Meydan Muharebesi'ni konu alan kabartma Heykeltıraş İlhan Koman tarafından yapılmış, İtalyan taş ustaları tarafından uygulanmıştır.

Kabartma kompozisyonunun sağında bir genç, iki at, bir kadın ve bir erkek görülmektedir. Bunlar, Sakarya Savaşı'nın ilk dönemini ifade etmektedir. Düşman saldırıları ve işgalleri karşısında evlerini yurtlarını bırakan bu insanlar yurt savunması için yollara düşmüştür. Sağdaki delikanlı arkaya, geldiği yöne dönmüş, sol elini yukarıya kaldırmış ve yumruğunu sıkarak düşmanlara, "*bir gün döneceğiz ve sizden intikamımızı alacağız*" demektedir.

Bu üçlü grubun önünde çamura batmış bir araba, çabalayan atlar, tekerleği döndürmeye çalışan bir erkek ve iki kadın görülür. Bunların yanında ortada ayakta duran bir yiğit ve bu yiğide kınından sıyrılmış bir kılıç sunan diz çökmüş bir kadın vardır. Bu grup figürler, Sakarya Savaşı'na başlamadan önceki

dönemi temsil etmektedir. Hemen bu grubun solunda, yere oturmuş iki kadın ve bir çocuk görülmektedir. Bunlar, düşman istilası altında kalmış olan ve Türk ordusunu bekleyen yaşlı halkımızı temsil etmektedir. Üst tarafta, bu halkın üzerinden uçarak geçen ve Başkomutan Mustafa Kemal'e çelenk sunan bir zafer meleği vardır.

Kompozisyonun sonunda yere oturmuş bir kadın, onun önünde diz çökmüş bir genç ve en solda bir meşe ağacı görülmektedir. Oturan kadın, "*vatan anayı*", diz çöken genç Sakarya Savaşı'nı kazanan "*Türk ordusunu*", meşe ağacı ise "*zaferi*" simgelemektedir. Vatan ana, Türk ordusuna zaferin sembolü olan meşe ağacını göstermektedir.

Başkomutan Meydan Muharebesi Kabartması

Şeref Holü'ne çıkan merdivenlerin solunda yer alan Başkomutan Meydan Muharebesi'ni konu alan kabartma, Heykeltıraş Zühtü Müridoğlu tarafından yapılmıştır.

Kabartma kompozisyonunun başlangıcında en solda bir köylü kadın, bir erkek çocuk ve bir attan oluşan grup vardır. Kabartmanın bu ilk grubu milletçe savaşa hazırlık dönemini temsil etmektedir. Bu üçlü gruptan sonraki bölümde, Atatürk, bir melek ve iki attan oluşan ikinci bir grup daha görülmektedir. Atatürk, bir elini uzatmış ve "*ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!*" diyerek ordularımıza hedefi göstermektedir. Öndeki melek, Ata'nın emrini borusu ile uzak ufuklara iletmektedir.

Kabartmanın bundan sonraki bölümünde, Atatürk'ün emrini yerine getiren Türk ordusunun fedakârlıklarını ve kahramanlıklarını temsil eden kişiler yer almaktadır. Kabartmada, vurulup düşen bir erin elindeki bayrağı kavrayan bir yiğit ile siperde bir elinde kalkan, diğer elinde yalın kılıç tutan bir asker Türk ordusunun taarruzunu sembolize etmektedir. Daha önde ise elinde Türk bayrağı ile Türk ordusunu çağıran zafer meleği bulunmaktadır.

SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA

AFETİNAN, A., Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, 2. Baskı, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, Ankara, 1968.

Anıtkabir Tarihçesi, Anıtkabir Komutanlığı, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2001.

AYTEPE, O., "Bayrak Direği", Anıtkabir Dergisi, Sayı: 3 (Temmuz 2000), s. 14-15.

BAĞIŞGİL, K., "Anıt-Kabir İnşaatı", İnkılap Gençliği Dergisi, Yıl: 1, C: 1, Sayı: 5 (10 Kasım 1952), s. 26-27.

BORAN, T., Anıtkabir'in İnşası (1938-1953), AFT., Yayınları, Ankara, 2012.

EVLİYAGİL, N., Atatürk ve Anıtkabir, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi A. Ş., Ankara, 1988.

GÜLEKLİ, N. C., Anıtkabir Rehberi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.

GÜLER, A., Atatürk'ün Son Sözü: "Aleykümesselam", Yeditepe Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2015.

GÜLER, A., Bir Vedanın Ardından, Atatürk'ün Ölümü, Cenaze Töreni ve Defin İşlemi, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2009, I-VIII., 1-132 s.

GÜLER, A., Sonsuza Yolculuk, Halk Kitabevi, İstanbul, 2016.

SOYAK, H. R., Atatürk'ten Hatıralar, C: I-II., Yapı ve Kredi Bankası A. Ş., Yayınları, İstanbul, 1973.

SÖZEN, M., Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı (1923-1983), Ankara, 1984.

ATATÜRK'TE DEVLET ANLAYIŞININ TARİHİ VE SOSYAL YÖNÜ

Abdullah Cüneyt KÜSMEZ*

Devlet, konu olarak sosyal bilimlerin vazgeçemediği bir ilgi sahası olduğundan başta tanımı olmak üzere içeriği ve yapısı ile ilgili farklı açıklamalar ve değerlendirmelere sahiptir. Devletin, millete ait, ona has ve kendi tarihinin felsefesine uygun kılan nitelikleri vardır ki bunlar, tarih felsefesinin genel esaslarını taşısa da tamamıyla o devlete aittir. Arapça kökenli bir deyim olan ve "dvl" kökünden gelen devlet; iktidar anlamındadır. Latince ise "status" kelimesinden türemiştir. Romalılar ise daha çok "res publica" deyimini kullanmıştır. Literatürde ise devletin ortak bir tanımı mevcut değildir.

Diğer alanlarda ise Devleti, siyaset bilimciler, devletin unsurları üzerinden, toplum bilimciler topluma bakış üzerinden, tarihçiler ise insan topluluğunun gelişimi bakımından ele almıştır. Tanımdaki ortak zorluğa rağmen tarih felsefesine göre yapılacak bir tanım ise daha genel hatlar verir. Buna göre; devlete, ortak yararlar ve karşılıklı ilişkiler nedeniyle bir topluluk halinde yaşamayı kabul eden insanların meydana getirdiği toplumda, sebebi ne olursa olsun bireylerin tümüne itaatini sağlattıran üstün bir otoritenin varlığının ortaya çıkmış halidir, denilebilir. Devletin tarih boyunca topluluklar/toplumlar, medeniyetler ve bizatihi de kendisi tarafından nasıl anlaşıldığı veya nasıl olması gerektiği imparatorlar, krallar, sultanlar, hakanlar ve onların yöneticileri ve bilim adamları tarafından incelenmiş ve tarihin perspektifinde o hükümranlığın kültür ve medeniyet özellikleri ile biçim almış ve özüne farklılıklar getirmiştir.

Diğer taraftan devletin kaynağı ve doğuşu ile ilgili, tarihi incelemeler yeterli bilgi vermemekle birlikte, bu konuda birçok görüş *(Aileyi devletin temeli sayan, ilahi ve dinsel kaynaklı, içgüdüsel, toplum sözleşmesine dayalı, metafizik temele bağlı, hukuk normlarını esas alan, kuvvet ve mücadeleyi ön plana çıkaran, ekonomik esaslı)* bulunmaktadır. Bu görüşlerin tamamı kapsayıcı ve yeterli seviyede açıklayıcı değildir. Ancak kolektif güvenlik ve savunma ağırlıklı görüşler devletin tanımlanmasında daha kabul görmektedir. Bu genel çerçeve içerisinde

Doç. Dr. İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı,
abdullahcuneyt.kusmez@yeniyuzyil.edu.tr

Türk Devlet yapısı/anlayışı bir kuram olarak ele alınırsa, kendi tarih felsefesi içerisinde sağlam bir zeminde olduğu görülecektir. Nitekim batının ve doğunun devleti anlama ve anlamlandırma biçimlerinden farklı ve tamamen özgün özelliklere sahip bir yapısı vardır. Yani batıda güce dayanan ve diğer devletler/topluluklar üzerinde her yönlü bir baskı unsuru olarak öne çıkarılan bir devlet anlayışına karşılık doğuda daha içine kapalı ve bir o kadar da parçalı ve çıkara dayalı işbirliğine açık bir durum söz konusudur. Türk devlet anlayışı bu iki anlayıştan tamamen farklıdır.

Bu durumun sosyolojik izahı da Ziya Gökalp tarafından karşılaştırmalı bir inceleme ile yapılmış ve Türk Devlet kuramı kuramsal bir esasa oturtulmuştur. Burada ayrıntılarına girilmeyecek olan ilke boyutundaki nitelikler **"düzen, dayanışma, mücadele"** olarak özetlenebilir. Düzen, anayasa ve yasalara bağlılığın mutlak zorunluluğunu; dayanışma, toplumda kültürün zorunlu kıldığı benzerliğin meydana getirdiği millet sevgisini; mücadele ise bu iki olguyu tehdit eden iç ve dış unsurlara karşı sürekli direnç göstermeyi ifade etmektedir. Dikkate değer nokta burasıdır ki Atatürk, bu nitelikleri kendisine rehber edinerek devletin kuruluşunda kuramsal yapıdan kurumsal bir yapıya geçiş yapmıştır.

Burada Atatürk'ün hayat felsefesi de belirleyici olmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşu günüyle ilgili anılarında 22 Nisan 1921'de şunları söyler: *"Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir. Ben milletimin ve bütün cedlerimin en değerli miraslarından olan bağımsızlık aşkı duyan biriyim. Bence bir millette* şerefin, haysiyetin namusun ve insanlığın bilinip sürebilmesi mutlaka o milletin özgürlüğüne ve bağımsızlığına sahip olmasına bağlıdır." Bu dünya görüşü, onun gerçekçi, ülkücü, akılcı olduğunu ve devlet anlayışında temel ilke olarak özgürlük ve bağımsızlığı hedeflediğini göstermektedir.

Atatürk'te devlet anlayışının diğer bir yönü de tarihe dayalı kuramsal nitelikler taşımasıdır. O, Türk Devlet kuramının sosyal yönü olarak yukarıda ifade edilen bu üç olguyu, tarihin derinliklerinden gelen yüksek bir algı ve analiz kabiliyetinin sonucunda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim algısına dönüştürmüştür. Aynı zamanda teşkilatlanma ve yönetim becerisine sahip olan Türklerin, devleti yaşatma iradesindeki kararlılığını bilen bir kişi olarak, 17.yy sonlarından itibaren giderek kötüleşen Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu toplumsal şartları, askeri öğrenci olduğu yıllardan Birinci Dünya Harbi sonuna kadar olan dönemde ve farklı görev bölgelerinde yakından gözlemlemiş, bunların giderilmesi ile ilgili çözüm önerilerinde bulunmuş ve zaman zaman da kendi sorumluluk alanı içerisinde uygulama gayretinde olmuştur. Atatürk, daha subaylığının ilk yıllarında, 1905'te topçu stajı için Şam'a gitmeden önce Beyrut'ta yaptığı bir konuşmada; *"Dava yıkılmak üzere olan imparatorluktan, önce bir Türk Devleti çıkarmaktır."* ifadesi O'nun devletin teşkilinde Türk vasıflarına haiz ulus-devlet anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Atatürk'teki bu düşünce yapısının Nutuk'ta da belirttiği üzere devam ettiğini görürüz: *"Efendiler, bu vesile ile muhterem milletime şunu tavsiye ederim ki, sinesinde yetiştirerek başının üstüne kadar çıkaracağı adamların kanındaki, vicdanındaki cevher-i asliyi, çok iyi tahlil etmek dikkatinden bir an feragat etmesin."*

Yaşadığı tarihi tecrübelerle Türk Devlet yapısının kuramsal çerçevesini anlama biçimi, bu kuramsal esasları kurumsal bir yapıya dönüştürebilme yeteneği ve bu kurumsal yapıdaki temel değerleri kabul edilebilir evrensel değerler ile örtüştürebilme başarısı O'nun devleti algılama ve tesis etme yöntemini ifade etmektedir. Tüm bu hususlar hem fikri hem de fiili alanda Atatürkçü Düşünce Sistemi olarak genel bir ilkeler bütünlüğünde yer alır. Temel düşünce ulus-devlet yapısı içerisinde Batının modernleşme olgusunda yer alan sadece ilerlemeci ve gelişimci yönünü yakalayabilmektir.

Avrupa'da ulus-devletleşme, modernleşme süreci ile birlikte başladığında Avrupa modernitesinde ortaya çıkan temel kuramsal tasarı ve çerçeveler farklılaşma, şehirleşme ve sanayileşme üzerinde yoğunlaşarak uzun bir tarihi geçmişle benimsenmesine rağmen Türk modernleşmesi tüm bu özelliklere devletin kurtuluşu sonrası ciddi manada laik eğitim sistemi, sanayileşme ve demokrasi ile ulaşabilmiştir. Modernleşmede amaç asla batılılaşmak değil çağdaşlaşmaktır. Bu nedenledir ki batının çağdaşlıkla bağdaşmayan baskıcı ve ezici yönü reddedilmiştir.

İlkeler bütünlüğü, Türk Devlet kuramının sosyolojik temelinde yer alan ve yukarıda bahsi geçen üçlü olgunun her birini çok açık bir şekilde destekler ve açıklar: Cumhuriyetçilik, Laiklik ve İnkılapçılık düzeni, Milliyetçilik ve Halkçılık dayanışmayı, Devletçilik ise mücadeleyi ifade eder. Devlette kurumsallaşmanın vasıtaları olan bu ilkeler bütünlüğü ilerlemeci ve gelişmeci bir niteliğe sahiptir. Atatürk devletin kuruluş aşamasında dâhil yasal ve kurumsal çerçeve dışına çıkmamıştır.

Buna göre, Cumhuriyetçilik, kişisel yönetimin antitezidir. Laiklikte milletin amaçları dini kaynaklardan türetilmemesi ve seküler özelliklerden yararlanmasıdır. Fakat bu Atatürk için dar bir anlam taşımamakta sadece dinin dikte ettirdiklerinden bağımsız bir düşünce değil aynı zamanda koşullara göre uygunluğu aramasıdır. Bir bakıma her alanda İnkılapçılık ile bunu kullanmasıdır. Milliyetçilik, bizzat milletin amaçlarını belirlemesi ve ona hizmet etmesidir. Halkçılık bu amaçları üretirken genel iradenin küçümsenmemesidir. Devletçilik ise geçici bir

iktisadi program olarak belirlenmiştir. Ancak devletin etkin ve güçlü olmasının esas şartlarından biridir. Atatürk'ün kafasındaki devletçilik anlayışı öncelikle bir ekonomik bir görüş olarak yer almaktadır. Ancak O, her türlü ekonomik faaliyetleri fertten alarak devlet tekeline verilmesine karşıdır. Tersine toplumda devletin geleneksel bir rol oynaması manasında halkın sosyal ihtiyaçlarına cevap veren bir sosyal devlet anlayışı hâkimdir. Devleti güçlü kılan ekonomik kalkınma olmasına rağmen aynı zamanda artan refah seviyesinin ve fertlere geri dönüşümündeki adaletin sağlanması ile devleti güçlü kılan sosyal bir yön daha sağlanmış olmaktadır. Yani belirli bir devlet kavramsallaştırmasının Atatürk'ün zihninde şekillenmesi zor şartlar altında gerçekleşmiş ve devlet, yaşamı süresince var olmuş devlet değil, meydana getirilmeye çalıştığı devlet olmuştur. Dolayısıyla devlet güçlü olmalıdır. Ancak bu güç asla vatandaşı üzerinde baskıcı bir ideolojik aygıta dönüşemez. Bürokrasinin işler ve etkin olması hedeflenir ve hayatın gerçeklerine uygun ve toplumsal yaşantının ihtiyaçlarına cevap verir niteliktedir. Bunu başarmasında ve Devlet'in yeniden oluşumunda Türk İnkılabı'nın özel bir yeri vardır. Hiçbir dış fikri ve nazari esasa bağlı değildir. Kendini koruma fikri ile hızla yükselme ve gelişme fikri Türk İnkılâbı'nı daima canlı tutar. İnkılabın düşünce yapısında bulunan fonksiyonel özelliği stratejik düzeydeki toplumsal sorunlarda daima bir çözüm yolu bulur.

Devlet'in belirtilen tarihi ve sosyolojik bu özelliklerine ilave olarak Atatürk'ün yüksek görüşü ile biçim aldığı kurumsal yapısının değişmez ve değiştirilemez esaslarından biri olan cumhuriyet ve onun idaresi anlayışı *"egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir"* anlayışına dayanır. Egemenlik, hem dışarıya karşı "Devletin egemenliği" hem içeriye karşı "Devlet egemenliği" olarak biçimlenir ve böylelikle eski şark milletleri arasında yeni dünya medeniyetine doğru milli ve fıtrî kabiliyetlerimizin hepsini meydana koyarak süratle ilerlemek amaç olmuştur. Bu özellik aynı zamanda diğer doğu milletlerinde ölçülemeyecek kadar doğal bir ilerleme kaydetmiştir.

İlerleme, yalın ve olduğu gibi kabul edilen bir sisteme yönelik devlet anlayışını reddeder. Nitekim, batılılaşma-laikleşme ve çağdaşlaşma biçiminde bir üst yapı değişikliğinin ötesinde Orhun kitabelerinden itibaren Türklük olgusunun uzun süren tarihsel kimlik kaybı karşısında, devlete yeniden gerçek kimliğini kazandırma ve ulus-devlet inşasıdır. Atatürk milli devlete doğru inşa sürecinde yapılan bazı eleştirilere verdiği cevapta; *"Efendiler, biz bize benzemekle ve benzetmemekle iftihar etmeliyiz. Çünkü biz bize benziyoruz."* ifadesi ile Türk toplumunun gerçeklerine ve kültürüne yönelen ve bunun için de sosyoloji ilminden azami ölçüde faydalanarak millilik ve sosyal ilimleri devletin yapısal özeliklerinde bir metodoloji olarak kabul etmiş olur. Bu metodolojiyi ise milli bir siyaset ile devletin yönetim birimlerinde uygulamak amacındadır. Bunu, *"Milli sınırlarımız içerisinde her şeyden evvel kendi kuvvetimize dayalı varlığımızı sürdürerek millet ve memleketin hakiki mutluluk ve bayındırlığına çalışmak. Genel olarak hırs peşinde milleti işgal ve zarara sokmamak, medeni cihandan medeni ve insani muameleye ve mütekabil dostluğa intizar etmek."* şeklinde belirterek devletin topluma karşı olan sorumluluğunu yöneticiler yönünden mükemmel bir açıklama ile ortaya koymuştur.

Diğer bir ifade ile Meşrutiyet dönemlerinden itibaren başlayan ancak dağınık bir görünümde olan Türk milliyetçiliği, fikri yapıdan hayatın gerçeklerine yönelik ve devletin yönetim alanlarında da görülmeye başlanmış, milliyetçilik devletçileşmiştir. Bu süreç Atatürk'te millete dönük olmuştur. O bir kuramcı veya bilim adamı olmamasına rağmen Türk toplumundaki tarihi ve kültürel devletçi yönü tespit etmiş ve modelini öncelikle devletin varlığı ve yaşaması üzerine inşa ederek çağdaş devletler üzerine çıkılmasını hedeflemiştir. Bireyin ve toplumun ihtiyaçlarını sağlamak ve onu güven içerisinde bulundurmak gayesinin temel şartı olan güçlü devlet anlayışı demokratik ölçülerde esas alınarak millet egemenliğine dönüşür. Atatürk, bu esası, *"Halk, milli egemenliği benimsemeli ve memlekette yegâne egemen ve amilin kendisinden ibaret olduğunu unutmamalıdır."* sözü ile ortaya koymuştur. Bu nedenle Atatürk, çağdaşlaşma yolunda devletin şeklini ve işlevini kurduğu cumhuriyet ile sağlamlaştırmıştır. *"Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir. Biz Cumhuriyeti kurduk, o on yaşını doldururken demokrasinin bütün gereklerini sırası geldikçe uygulamaya koymalıdır."* ifadesi bu esasları özetler.

Belirtilen bu hususlardan sonra Mustafa Kemal Atatürk tarafından genel olarak devletin tarifi, milletle olan ilişkisi ve vatandaşlarına karşı sorumlulukları şöyle ifade edilmiştir:

"Milletin ne olduğunu izah ederken demiştim ki Türk Milleti, halk idaresi olan cumhuriyetle idare olunur bir devlettir.

Şimdi devlet ne *demektir? Bunu izah ve ifade edelim.*

Devlet dediğimiz zaman, her şeyden evvel bir insan cemiyeti, bir millet mevcudiyeti anlaşılır.

Bundan sonra, bu insan cemiyetinin coğrafi hudutlarla çevrilen bir mıntıkada yerleşmiş olduğu görülür. Yine millet bahsinde demiştim ki, Türk Milleti Asya'nın garbında ve Avrupa'nın şarkında olmak üzere kara ve deniz sınırları ile ayırt edilmiş dünyaca tanınmış büyük bir yurtta yaşar. Onun adına Türkeli derler.

Milliyet meselesinin ferdi ve müşterek hürriyet meselesi olduğunu biliyoruz. Yani, bir milleti teşkil eden fertlerin o millet içinde her nevi hürriyeti, yaşamak hürriyeti, çalışmak hürriyeti, fikir ve vicdan hürriyeti emniyet altında bulunmak lazımdır.

Kezalik bir milletin heyet-i umumiyesinin her nevi hürriyeti, kendi topraklarında haricin hiçbir müdahale ve tahdidi olmaksızın hür ve müstakil yaşaması ve çalışması lazımdır. İşte devlet, gerek fertlerin hürriyetini temin için millet üzerinde bir nüfuza ve gerek millet ve memleketin istiklalini muhafaza edebilmek için kendine has bir nüfuz ve kuvvete malik olmalıdır.

O halde devlet; muayyen mıntıkada yerleşmiş ve kendine has bir kuvvete sahip olan efradın mecmu heyetinde ibaret bir mevcudiyettir. Devletin haiz olduğu kuvveti ifade ederken bu kuvveti kendine has diye tavsif ediyoruz. Filhakika devleti teşkil eden milletin sinesinde nüfuz icra eden kuvvet, ferden hiç kimse tarafından verilmiş değildir. O, bir siyasi nüfuzdur ki, devlet mefhumunda bizatihi mevcuttur ve devlet, onu halk üzerinde tatbik etmek ve milleti haricen diğer milletlere karşı müdafaa eylemek salahiyetine maliktir.

Bu siyasi nüfuz ve kudrete irade veya hâkimiyet denir."

Sonuç olarak "milli devlet" sistemi, temelleri Gökalp tarafından derinleştirilerek Atatürk tarafından son şekli verilmiştir. Türk'ün tarih sahnesine çıktığı andan itibaren günümüze kadar yüksek bir kültürle gelen devlet kurucu-devlet yapıcı anlayışı saldırılar karşısında sarsıntılar geçirse de değişmemiştir. Her zaman devletin kurucu unsuru yüksek Türk Kültürü ve yaşayışıdır. Tarihin verdiği değerler Gökalp tarafından bir kurama oturtulmuş ve çerçevesi çizilmiştir. Kurumsal yapısının temel esasları ise Mustafa Kemal Atatürk tarafından gerçekleştirilmiştir. Gökalp'te kuramsal olarak belirlenen düzen, dayanışma ve mücadele; Atatürk'te kurumsal olarak ilke, ülkü ve ülke

bütünlüğüne ulaşmıştır. Türk Devleti'nin mitolojik ve tarihi bütün özellikleri ile sosyolojik yapısının nihai durumu belirlenmiş ve 29 Ekim 1923'de değişmemek üzere son şekli verilmiştir: *"Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk Milleti denir."* Bu esas, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, Atatürk'ün ortaya koyduğu fikri yapısı içerisinde bilinen ideolojilerin doğmatik-totaliter özelliğini reddeden, yerine sürekli yaşayan ve gelişen demokratik-pragmatik bir düşünce yapısına sahip olduğunu gösterir.

Düşünce yapısının tüm esasları, tarihi, askeri, sosyal ve siyasi yönleri ile Nutuk'tadır. Bu nedenle, Türk tarih felsefesi içerisinde gelecek nesillere özellikle devlet yöneticilerine devlet geleneğini aktaran bu büyük eser, devleti kuran kahramanın yaptıklarının milletine verdiği hesap olarak görülmeli ve bir siyasetname olarak rehber alınmalıdır.

KAYNAKÇA

AKAY, İ., Atatürkçülüğün İlkeleri, Varlık Yayınları, İstanbul, 1970.

ATATÜRK, G. M. K., Nutuk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, C: II., 3.Baskı, Ankara, 1989.

BANARLI, N. S., Devlet ve Devlet Terbiyesi, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2012.

ERENDİL, M., Çok Yönlü Lider Atatürk, Gnkur. As.Tarih ve Stratejik Etüt Bşk.lığı Yay. Ankara, 1986.

FEYZİOĞLU, T., Türk Millî Mücadelesinin ve Atatürkçülüğün Temel İlkelerinden Biri Olarak Millet Egemenliği, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara,1987.
GEORGEON, F., Osmanlı-Türk Modernleşmesi, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2016.

GİRİTLİ, İ., Atatürkçülük, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1997.

GÜLER, A., Nutuk ve Sırları, Halk Kitabevi, İstanbul,2017.

HEPER M., Türkiye'de Devlet Geleneği, Doğu Batı Yayınları, İstanbul, 2015.

İLHAN, S., Evrimleşen Türk Devrimi, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 1998.

İNALCIK, H., Atatürk ve Demokratik Türkiye, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2007.

İNAN, Afet, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bank. Kültür Yay. Ankara, 1959.

KARPAT, K., Türk Demokrasi Tarihi, Timaş Yayınları, İstanbul 2017.

KİLİ, S., Atatürk Devrimi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Mart 2000, İstanbul.

KÜSMEZ, A. C., "Türk Devlet Kuramının Nitelikleri", Devlet Dergisi, Sayı: 470.

KÜSMEZ, A. C., "Türk Devletçiliği", Devlet Dergisi, Sayı: 472 (Temmuz-Ağustos 2017).

KÜSMEZ, A. C., "Türk Devletçiliğinde Gökalpçı Atatürkçü Esaslar", Devlet Dergisi, Sayı: 473, (Eylül Ekim 2017).

SAFA, P., Türk İnkılâbı'na Bakışlar, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 1996.

SAYGILIOĞLU, N., ARI, S., Etkin Devlet, Sabancı Üni Yay., İstanbul, 2003.

TÜRKDOĞAN, O., Ziya Gökalp ve Sosyolojik Düşünce Sistemi, Çizgi Yay., Konya, 2015.

YÜCE, T. T., "Atatürk'ün Osmanlı Tarihine Bakışı, Savaş ve Milliyetçilik Anlayışı", Atatürk Devrimleri Enstitüsü Dergisi, Cilt.1, Sayı.1, Temmuz 1978.

ZABUNOĞLU, Y. K., Devlet Kuramına Giriş, İmaj Yayınevi, Ankara.

ATATÜRK'ÜN ASKERLİK VE STRATEJİ VİZYONUNUN TEMELLERİ

Mehmet ÇANLI*

Giriş

Mustafa Kemal Atatürk, hayatı siyasi ve askeri başarılarla dolu bir asker, devlet adamı ve devlet kurucusudur. Hiç şüphe yok ki bu başarılarının temelinde, büyük bir askeri bilgi birikimi, tecrübe ve strateji vizyonuna sahip olması yatmaktadır. Millî Mücadele'yi de bu sayede başarıya ulaştırdığına şüphe yoktur. Onu, Millî Mücadele'nin tartışmasız siyasi ve askeri lideri yapan da bu birikimdir.

Bu liderlik, durum değerlendirmelerinin yapılması, siyasi ve askeri bir yapının oluşturulması, mücadele stratejisinin belirlenmesi ve ülke topraklarının kurtarılmasında en etkin unsur olmuştur. Nitekim o, sadece askeri faaliyetleri yönetmek ve yönlendirmekle kalmamış, Sakarya Meydan Muharebesi ve Büyük Taarruz'da bizzat cephede bulunarak ordulara fiilen komuta da etmiştir. Bunun sonucunda, hem bu muharebelerde büyük zaferler kazanmış hem de Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasını sağlamıştır.

Peki ama Atatürk, bu askeri başarıları nasıl kazanmıştır? Onu, diğer askeri liderlerden farklı kılan ve örneğine az rastlanır büyük askerlerden biri yapan nedir? Aslında Atatürk, bu sorulara değişik vesilelerle konu gündeme geldiğinde, bizzat kendisi cevap vermiştir. Örneğin kendisiyle yapılan bir söyleşide, asker olarak yetişmesinde üç önemli imtihandan geçtiğini; bunlardan birincisinin Harbiye ve subay çıktığı sıralarda başından geçenler; ikincisinin Trablusgarp'ta İtalyanlara karşı yaptığı mücadele ve üçüncüsünün I. Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi'ndeki görevi olduğunu ifade etmiştir.

*Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü

Bu ifadeden hareketle, Atatürk'ün komutanlık vasıflarının oluşmasında, askerî okullarda gördüğü eğitimin ve meslek hayatında edindiği tecrübelerin önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Bununla birlikte, askerî okullardaki eğitimleri ve meslek yaşamındaki uygulamaları askerî talimnamelere göre yaptığından, onu bir asker olarak şekillendiren konular arasına Türk ordusunun doktrinini teşkil eden, askeri talimnameleri de ilave etmenin uygun olacağı değerlendirilmektedir. Bu sebeple konu, bu üç başlık altında incelenecektir.

1. Eğitim Altyapısı

Atatürk, askeri eğitimine, askerî ortaokulda başlamıştır. Bundan sonra sırasıyla; askerî lise, Harp Okulu ve Harp Akademisi'nde okumuştur. Askerî ortaokul ve askerî lise karnelerine bakıldığında, bu okullarda askerlikle ilgili derslerin okutulmadığı anlaşılmaktadır. Harp Okulu ve Harp Akademisi karnelerinden ise, askerlikle ilgili derslerin Harp Okulu'nda okutulmaya başlandığı ve Harp Akademisi'nde daha yüksek bir seviyede öğretildiği görülmektedir.

O dönemin Harp Okulu ve Harp Akademisi'nde uygulanan askerî eğitim, ağırlıklı olarak Alman eğitim sistemine göre yapılmaktadır. Çünkü bu okulların eğitim sistemi, 1882 yılında Almanya'dan gelen bir ıslah heyeti ve heyete 1883 yılında katılan Binbaşı Von Der Goltz tarafından düzenlenmiştir. Goltz, ülkesinde kitaplar yazmış bilgili bir subaydır. Yazdığı eserlerden en önemlisi, Millet-i Müselleha isimli kitaptır.

Bu kitap, Millî Mücadele'ye katılan hemen her subay gibi Atatürk üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. Goltz'un bu kitabı, İstanbul'a gelmesinden kısa süre sonra Türkçeye çevrilerek yayınlanmış ve subayların çoğu tarafından okunmuştur. Goltz, askeri felsefe açısından Clausewitz'in bir takipçisidir ve bu kitabında, topyekûn harp kavramını ve askerî gücün etkili bir şekilde nasıl kullanılabileceğini anlatmaktadır.

Goltz, Millet-i Müselleha terimi ile halk ordusunu kastetmektedir. O, muhtemel bir dünya savaşının büyük kuvvetlerle ve geniş alanlarda gerçekleşeceğini düşünüyordu. Devletlerin, böyle bir savaşa hazırlanmak için iyi yetişmiş profesyonel bir çekirdek kadroya, yani iyi yetişmiş subaylara ihtiyaç duyduğuna inanıyor ve subayların, millet hayatında ve devlet siyasetinde önemli bir rol oynaması gerektiğini savunuyordu. Artık savaşlara sadece ordular değil tüm uluslar katıldığından, zafer silahlanmış bir ulus yaratılmasına bağlıydı.

Bu düşüncelerine uygun olarak Goltz, Osmanlı İmparatorluğu'nun yeniden güçlenebilmesi için öncelikle millî liderler dediği seçkin bir subay sınıfının yetiştirilmesi gerektiğine inanıyordu. Bunun için askerî okullarda modern eğitimin yaygınlaştırılması gerekiyordu. 1885 yılında Alman askerî heyetinin başkanlığına getirilince, bu düşüncelerini daha rahat yürürlüğe koymaya başladı ve 1895 yılında ülkesine dönene kadar eğitim sisteminde önemli reformlar gerçekleştirdi.

Yaptığı reformlardan en önemlisi, Harp Okulu ve Harp Akademisi eğitimini Almanya'daki askeri okullara benzer şekilde yeniden düzenlemekti. Bu maksatla, 1835'ten beri uygulanan Fransız okullarına göre düzenlenmiş eğitim sistemini değiştirmeye başladı. Böylece, yeniden düzenlenen ders programları, ders konuları ve yöntemleri uygulamaya konuldu.

Goltz'un, askerî eğitim sistemini yeniden düzenlemesi ve askerî öğrencilerin Clausewitz ve Goltz'un kitaplarıyla yetişmeleri sebebiyle Alman askerî kültürü, Osmanlı askerî eğitim sisteminde ağırlıklı bir yer kazandı. Böylece Goltz, ülkeden ayrılırken geride, kurduğu eğitim sisteminde yetişmiş bir subay kuşağı bıraktı. Bu subaylar da Millî Mücadele'yi yöneten subay ve generalleri yetiştirdiler. Bu subaylardan Harp Okulu ve Harp Akademisi'nde görev yapan öğretmenler, konularında bilgili ve tecrübeli kişilerdir.

Bu öğretmenlerce Harp Okulu'nda verilen eğitime bakıldığında, derslerin %70'inin askerî konularla ilgili olduğu görülmektedir. Bunun dışında, derslerin %15'ini de uygulamalı askeri dersler teşkil etmektedir (Fen derslerinin oranı %2 ve yabancı dil derslerinin oranı %13'tür.). Askeri dersler birinci sınıftan itibaren temel askeri bilgilerden daha kapsamlı konulara doğru birbirini destekleyecek şekilde öğretilmektedir. Bu durum, ders programları incelendiğinde açıkça görülmektedir.

Birinci sınıftaki okutulan askerî dersler; Topoğrafya Nazariyatı (Nazari Topoğrafya Bilgisi), Talim Nazariyatı (Nazari Askeri Eğitim), Malumat ve Terbiye-yi Askeriye (Askerlik Bilgisi ve Eğitimi), Harita Tersimi (Harita Çizimi), Topoğrafya Ameliyatı (Uygulamalı Topoğrafya Eğitimi), Talim Ameliyatı (Uygulamalı Askeri Eğitim) dersleridir.

İkinci sınıfta; Hidemat-ı Seferiye (Seferi Hizmetler), Fenn-i Furusiyyet Nazariyatı (Nazari Binicilik Bilimi), Talim Nazariyatı, Malumat-ı ve Terbiye-yi Askeriye, Kılıç Talimi (Kılıç Eğitimi), İstikşafat-ı Askeriye (Askeri Keşifler), Harita Tersimi ve Talim Ameliyatı dersleri okutulmaktadır.

Üçüncü sınıfta ise; İstihkâmat-ı Hafife (Hafif İstihkâmlar), Fenn-i Esliha (Silah Bilimi), Hıfzı's-Sıhhayı Askeri (Askeri Koruyucu Sağlık), Coğrafya-yı Askerî (Askeri Coğrafya), Devlet-i Aliye Ordu Teşkilatı (Osmanlı Devleti Ordu Teşkilatı), Talim Nazariyatı, Talim Ameliyatı, Malumat ve Terbiye-yi Askeriye, İstikşafat-ı Askeriye, İstihkâm Eşkali (İstihkâm Şekilleri), Sınıf-ı Salise Tabiyesi (Üç Sınıf Taktiği) ve Tabiye Tatbikatı (Taktik Uygulaması) dersleri görülmektedir.

Bu ders konuları ve derslerin içeriği dikkate alındığında, Harp Okulu eğitiminin; amaca uygun olarak düzenlenmiş, oldukça iyi bir askerî eğitim olduğu değerlendirilmektedir. Çünkü bu dersleri alarak Harp Okulu'ndan mezun olan subaylar, ülkenin değişik bölgelerindeki askerî birliklere takım komutanı olarak tayin edilmektedir. Uygulanan ders programının buna uygun olarak düzenlendiği ve Harbiyelilere ordunun eğitim ve doktrini hakkında yeterince bilgi verdiği görülmektedir.

Harp Okulu'nda görülen eğitimin diğer bir amacı da Harp Akademisi'nde görülen eğitim için gerekli askerî bilgi altyapısına sahip subaylar yetiştirmektir. Çünkü Harp Okulu'nu başarı ile tamamlayan subayların bir kısmı Harp Akademisi'ne gönderilmekte ve buradan kurmay veya mümtaz subay (Mümtaz subay, kurmay subay olmayıp, kıta ve karargâhlarda planlama faaliyetlerinde görev yapan subaydır. Mümtaz subay uygulaması 1902 yılında başlamış, 1909 yılına kadar devam etmiştir.) olarak mezun olmaktadır. Harp Okulu'nda verilen eğitim, Harp Akademisi'ne gidecek öğrencilere bu okulda görecekleri askerî eğitim için gerekli temel bilgi altyapısını sağlamaktadır.

Harp Akademisi programına bakıldığında, matematik ve yabancı dil hariç tamamen askerî derslerden oluştuğu görülmektedir. Birinci sınıfta görülen askerî dersler; Mufassal Topografya (Ayrıntılı Topoğrafya), Coğrafya-yı Sevkü'l-Ceyş (Stratejik Coğrafya veya Jeostrateji), İstihkâmat-ı Hafife Tatbikatı (Hafif İstihkam Uygulaması), Fenn-i Esliha Nazariyatı, İstikşafat-ı Askeriye, Kitabet-i Askeriye (Askeri Yazı Yazma), Tarih-i Fenn-i Harp (Harp Bilimi Tarihi), Tab'iye Nazariyatı (Nazari Taktik Eğitimi), Muharebat-ı Meşhure Münakaşası (Ünlü Muharebelerin Tartışması), Talim Nazariyatı ve Talim Ameliyatı'dır

İkinci sınıfta; Topçuluk ve Topçu Ta'biyesi (Topçuluk ve Topçu Taktiği), Muharebe-i Meşhure Münakaşatı, Tabakat-ül Arz (Jeoloji veya Yer Bilimi), Coğrafya-i Sevkü'l-ceyş, İstihkâmat-ı Cesime Tatbikatı (Büyük İstihkâmlar Uygulaması), Ta'biye Tatbikatı, Ecnebi Ordu Teşkilatı (Yabancı Ordu Teşkilatı), İstikşafat-ı Askeriye, Talim Nazariyatı ve Talim Ameliyatı dersleri okutulmaktadır. Üçüncü sınıfta ise; Tabiye, Tarih-i Fenn-i Harp, Kale Muharebesi, Erkânı Harp Vazifeleri (Kurmay Subay Görevleri), Bahriye (Deniz) Muharebesi ve Taksim-i Arazi dersleri verilmektedir (Üçüncü sınıf ders geçme not çizelgesi bulunamadığı için dersler 1325 yılına ait Erkânı Harbiye Ders Programı'ndan alınmıştır.)

Bu ders programına göre; Harp Akademisi'nde verilen eğitimin Harp Okulu'nda görülen eğitimin devamı niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür. Müfredat, Harp Okulu'ndaki bazı konuların daha yüksek seviyede öğretildiği dersler ile kurmay subayların sahip olması gereken ilave nitelikleri kazandırmaya yönelik konuların anlatıldığı derslerden oluşmaktadır. Bu sebeple dersler, başlangıçta temel konularla başlamakta ve gitgide kapsamlı ve üst seviyeli hale gelmektedir. Bu şekilde kurmay namzetlerinin, dönemin harplerinin ihtiyaç gösterdiği şekilde yetiştirilmesine çalışılmaktadır. Bunun için askeri dersler, pasif ve tekyönlü değil, öğrencinin her aşamada sürece katılarak fikrini söylediği aktif bir metotla işlenmektedir.

Öte yandan, askeri derslerde gerekli görüldüğü ve imkân olduğu müddetçe konunun arazi ve harita üzerinde icra edilmesi maksadıyla örnekler ve meseleler tertip edilmektedir. Öğrenciler, dersler esnasında anlatılan konulara ait herhangi bir hususta yazılı veya sözlü olarak mütalaalarını sunmaya da teşvik edilmektedir. Öğrencilerin derslerde kendi görüşlerini yazılı ve sözlü olarak serbestçe söyleyebilmesi, bilgi ve yeteneklerini artırdığı gibi öğretmenlerin onların seviyelerini anlayabilmeleri açısından da önemli olduğu için teşvik edilmektedir. Akademideki eğitimin maksadı, birtakım bilgileri öğretmek değil, her bir dersten ne şekilde faydalanabileceklerini öğretmektir.

Öğrencilere, sadece çok fazla bilgiyle donanmış olmaları değil; bilgiye nasıl ulaşacakları, nasıl yorumlayıp işleyecekleri ve kullanabilecekleri öğretilmektedir. Bu sebeple, Harp Akademisi'nde eğitim, serbest bir şekilde verilmektedir. Eğitimde mesleki açıdan yüksek bir tahsil görülmesi için basılı eserlerin talimi ve askeri müktesebatla ilgili bilgiler ile fikri eleştirinin yayılması tercih edilmektedir. Ders programları tespit edilirken ifrata kaçmamaya ve sadece Harp Akademisi'nden beklenen maksada ulaşmak için zorunlu olan derslerin seçilmesine dikkat edilmektedir.

Yukarıda açıklanan dersler, bu derslerin içeriği ve işlenme şekli dikkate alındığında, Harp Akademisi'nde; bir kurmay subayın bilmesi gereken hemen her konunun öğretildiği ve ders programının okulda verilen eğitimin amacına uygun bir şekilde düzenlenmiş olduğu değerlendirilmektedir. Çünkü Harp Akademisi'nde verilen eğitimin amacı, kıta ve karargâhlarda görev yapmak üzere, günün muharebelerine uygun bilgilerle donanmış kurmay subaylar yetiştirmektir ve ders konuları buna göre düzenlenmiştir.

2. Meslek Yaşamından Edindiği Tecrübeler

Dönemin Harp Okullarından mezun olan subaylar kıtalara takım komutanı olarak gönderilirken, Harp Akademisi'nden mezun olan kurmay subaylar ise çeşitli sınıfların taktik ve tekniği hakkındaki bilgilerini pekiştirmek için kıtalara staj yapmaya gönderilmekte ve stajı tamamladıktan sonra değişik seviyedeki birlik ve karargâhlara atanmaktadır. O dönemde, Osmanlı İmparatorluğu'nun birçok yerinde eşkıyalık ve isyanlar yaygın olduğundan kurmay subaylar, meslek yaşamlarına başladıkları ilk andan itibaren iç güvenlik harekâtı ile gerilla harbi taktik ve tekniklerini uygulamak zorunda kalmışlardır.

Nitekim Atatürk de staj için gittiği Suriye'deki ilk görevinde eşkıya takibi faaliyetlerine katılmıştır. Bu tür faaliyetler, her ne kadar askerî açıdan büyük bir değer taşımasa da, onun ülkenin değişik bölgelerindeki coğrafi koşulları ve halkı tanımasını sağlamıştır. Bu faaliyetlerde ayrıca; halkla ilişkiler, küçük birlik harekâtı, ayaklanmaları bastırma, propaganda, psikolojik harekât ve meskûn mahallerde muharebe gibi Millî Mücadele'de de kullanacağı çok önemli bilgi ve tecrübeler kazanmıştır.

Bu görev bölgesinde sosyal imkânlar oldukça kısıtlı olduğundan, mesai saatleri dışında bolca boş vakti olan Atatürk, askerî konularda çok miktarda kitap okuma fırsatı da bulmuştur. Nitekim Şam'da görev yaparken tuttuğu defterlerinden, boş zamanlarında İslam'ın ilk dönem savaşları ile Waterloo Savaşı'nı ve bu savaşa katılan Napolyon, Wellington (İngiliz), Blücher (Prusyalı) ve Grouchy (Fransız)'nin askerî faaliyetlerini okuduğu ve incelediği anlaşılmaktadır.

Sıradan eşkıyalıktan farklı olarak Rumeli'de, 1902 yılından itibaren siyasi bir yönü de olan komitacılık yaygınlaşmıştır. Bu sebeple devletin ve ordunun dikkati bu bölgeye çevrilmiş ve 3. Ordu komitacıların tenkiline görevlendirilmiştir. Subay olarak daha iyi yetişmiş oldukları için mezun olan kurmay ve mümtaz subayların çoğu bu bölgeye tayin edilmeye başlanmıştır. Atatürk ise Şam'daki stajı müteakip 1907 yılında bu orduya tayin olmuştur.

Atatürk ve bu bölgeye atanan diğer subaylar, sıradan silahlı çetelerin zamanla gerilla taktikleri uygulayan komitacılara dönüştüklerini görmüşler ve bu tür tehditlerle mücadele için halk desteğinin önemli olduğunu anlamışlardır. Bunun üzerine, komitacıların hedefi durumunda olan Müslüman halkın desteğini kazanmaya ve isyancı silahlı grupları birbirlerine karşı kullanmaya başlamışlardır. Bu çabaları onların, müzakere yeteneklerini artırmış ve büyük bir inisiyatif kullanma alışkanlığı kazanmalarına sebep olmuştur. Ayrıca, dünyada meydana gelen benzer gelişmeleri takip etmiş ve öğrendikleri yeni taktikleri uygulamışlardır.

Öte yandan, komitacılarla yaşanan yoğun mücadele zamanla taraflar arasında bir etkileşim kurulmasını sağlamıştır. Bu durum, genç subayların siyasi görüşlerinde önemli bir değişikliğe sebep olmuştur. Komitacıların milliyetçi ideolojileri, propaganda teknikleri ve teşkilatlanmaları onları da etkilemiş ve rakiplerine karşı benzer yöntemler kullanmışlardır.

Mücadele sırasında gösterilen çabalar, subaylarla bölgede yaşayan Müslüman halk arasında büyük bir yakınlaşmaya sebep olmuştur. Bu sayede subaylar, halkın ruh halini öğrenme ve halkı daha iyi tanıma fırsatı bulmuştur. Yapılan harekatlar sırasında çoğu Anadolu'dan gelen askerler sayesinde subaylar, Anadolu'daki halkın yapısını da tanımaya başlamıştır. İleride Millî Mücadeleyi yürütecek çok sayıda kurmay subay bu bölgede toplandığı için, bu subaylar birbirlerini tanımış ve birbirlerinin yeteneklerini öğrenmiştir.

1907 yılında Balkanlarda harp ihtimali belirince, ordunun harbe hazırlık derecesini yükseltmek için klasik harbe yönelik eğitimlere de önem verilmeye başlandı. Bu maksatla numune taburları kurularak eğitim birlikleri oluşturulmuş ve birlikler, yoğun bir eğitime tabi tutulmuştur. Ayrıca, İstanbul'dan gelen heyetler vasıtasıyla tatbikatlar yapılmış ve askerî konularla ilgili konferanslar düzenlenmiştir. Bu tatbikatlar, meselelerin ve mesele çözümlerinin hazırlanması görevini icra eden kurmay subayların planlama yeteneklerinin gelişmesine ve kendilerine olan güvenlerinin artmasına katkı sağlamıştır.

Genç subaylar, tatbikatlar sırasında daha sık bir araya geldiklerinden ülkenin gitmekte olduğu kötü durumu konuşmak için daha fazla fırsat bulmuştur. Böylece, siyasi konulara daha çok ilgi göstermeye başlamışlar ve mevcut düzeni değiştirmeyi amaçlayan İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) bünyesinde toplanmışlardır. Bu durum, birbirlerini tanımayan subayların tanışmalarına, tanıyanlarınsa yakınlaşmalarına sebep olmuştur.

Öte yandan, birçoğu çete takibinde bizzat dolaşarak araziyi öğrenmiş olan subaylar, tatbikatlar ve arazi gezilerinde coğrafyayı askerî açıdan daha iyi inceleme imkânı buldular. Bu da ülkenin içinde bulunduğu tehlikeyi daha iyi kavramalarına, hiçbir tedbir almadığını düşündükleri padişah ve hükümete karşı tepkilerinin artmasına sebep oldu. Bunun sonucunda, üyelerinin çoğu askerlerden oluşan İTC, 1908 yılında İstanbul'a karşı harekete geçti. Amaç hükümeti değiştirmek, meclisi yeniden açmak, anayasayı yürürlüğe koymak ve dış tehditlere karşı gerekli tedbirleri alacak bir hükümeti iktidara getirmekti.

Uygulanan strateji; askerî okullarda okudukları dersler, komitacılarla ve eşkıyalarla yaptıkları mücadeleden edindikleri tecrübeler ve dünyada benzer olaylarla ilgili haber ve yazılardan öğrendikleri bilgilerle oluşturdukları bir dizi eyleme dayanıyordu. Önce bazı subaylar, yanlarına aldıkları asker ve sivil kişilerle dağa çıkarak merkezi otoriteye karşı isyan bayrağını açtılar. Yayınladıkları beyannamelerle, yapılan hareketin devlete ve padişaha karşı değil, devleti içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için yapıldığını bildirdiler ve halkı isyana destek vermeye çağırdılar.

Şehir ve kasabalarda, İTC tarafından organize edilen gösteriler yapıldı. İstanbul'a, isyanı destekleyen çok sayıda telgraf çekildi. İsyanı bastırmak için hükümetin gönderdiği görevlilere karşı konuldu ve birliklerin başına geçmeleri engellendi. Böylece, hükümetin bölgedeki otoritesi sarsıldı. Bunu gören Padişah, onların taleplerini kabul etmek zorunda kaldı. İleride Millî Mücadele'yi yürütecek olan kadroların çoğu gibi Atatürk'ün de bu süreçte yaşanan olayların içinde bulunması, ona Millî Mücadele'de kullanacağı çok önemli tecrübeler kazandırdı.

Meşrutiyet, genel olarak halkta memnuniyet oluştursa da bazı bölgelerde tepkiler ortaya çıktı. Bu bölgelerden biri de Trablusgarp'tı. Bu direnişi ortadan kaldırması için Atatürk, 1908 yılının Eylül ayında Trablusgarp'a gönderildi. Bu görev sırasında, ileride Trablusgarp Harbi'nde işine yarayacak olan bölge arazisini tanıma, sivil halk ve aşiretlerle ilişkiler gibi konularda önemli tecrübeler kazandı.

1909 yılında ise, 31 Mart ayaklanması diye bilinen olaylar ortaya çıktı. Bunun üzerine, İTC örgütlerinden İstanbul'a protesto telgrafları çekildi. Telgrafhaneler kontrol altına alınarak bölgedeki yöneticilerin İstanbul'la görüşmesine engel olundu. Defterdarlar da kurulan yeni hükümetin meşruluğunu kabul etmediklerini ilan edince, bölgede hükümet otoritesi tamamen ortadan kalktı.

1908 ve 1909'da yaşanan bu olaylar adeta, Sivas Kongresi'nden sonra İstanbul hükümetine karşı uygulanacak olan stratejinin bir provası gibiydi. Bundan sonra, Selanik'teki 3. Ordu'dan teşkil edilen ve bünyesinde bazı sivil gönüllülerin de bulunduğu

bir askerî birlik, İstanbul'a gönderildi. Hüsnü Paşa komutasında yola çıkan birliğin kurmay başkanlığını Atatürk yapıyordu.

15/16 Nisan 1909 gecesi Selanik'ten yola çıkan Hareket Ordusu'na, Edirne'den Şevket Turgut Paşa komutasındaki gönüllülerden oluşan bir fırka katıldı. Bu birliklerde, Millî Mücadele'de Atatürk ile birlikte çalışacak birçok subay görev yapıyordu. Böylece, Millî Mücadele'de beraber çalışacak olan bu kişiler ilk defa bu harekâtta bir araya geldiler ve uzun yıllar sürecek olan kader birliğinin temellerini attılar.

Bu harekât Atatürk'e, taşradaki bir bölgede merkezi hükümetin otoritesinin nasıl ortadan kaldırılabileceği, taşrada teşkil edilen bir kuvvetle merkezin nasıl kontrol altına alınabileceği, merkezi yönetimin nasıl değiştirilebileceği ve meskûn mahallerde askerî harekâtın nasıl icra edileceği gibi Millî Mücadele'de de kullanılacak konularda tecrübe kazandırdı.

Bu olayların ardından, Genelkurmay Başkanı Ahmet İzzet Paşa'nın gayretleriyle, ordunun teşkilat ve eğitiminde köklü yenilikler yapıldı. En önemli yenilik, orduyu yeniden teşkilatlandırmak oldu. Bu teşkilatlanma çalışması öncesinde; ordular genellikle tümenlerden, tümenler ise taburlardan oluşuyordu. Yeni teşkilatta; ordular kolordulardan, kolordular tümenlerden, tümenler ise alaylardan oluşturuldu.

Aynı zamanda, birliklerde üçlü teşkilata geçildi. Buna göre; her kolordu üç tümen, bir nişancı alayı, bir istihkâm taburu, bir telgraf bölüğü, bir nakliye taburu ve bir ağır topçu taburundan oluşuyordu. Tümenlerde ise üç piyade alayı, bir nişancı taburu, bir topçu alayı, bir atlı piyade bölüğü ve bir sıhhiye bölüğü bulunuyordu. Ordu karargâhları da daha az personelden oluşan ordu müfettişliklerine çevrildi. Üçlü teşkilatlanma, ilk olarak Almanya'da ortaya atılan ancak I. Dünya Savaşı'na kadar uygulanmayan bir sistemdir. Bu sebeple Osmanlı ordusu, Avrupa'da üçlü sisteme geçen ilk ordu oldu.

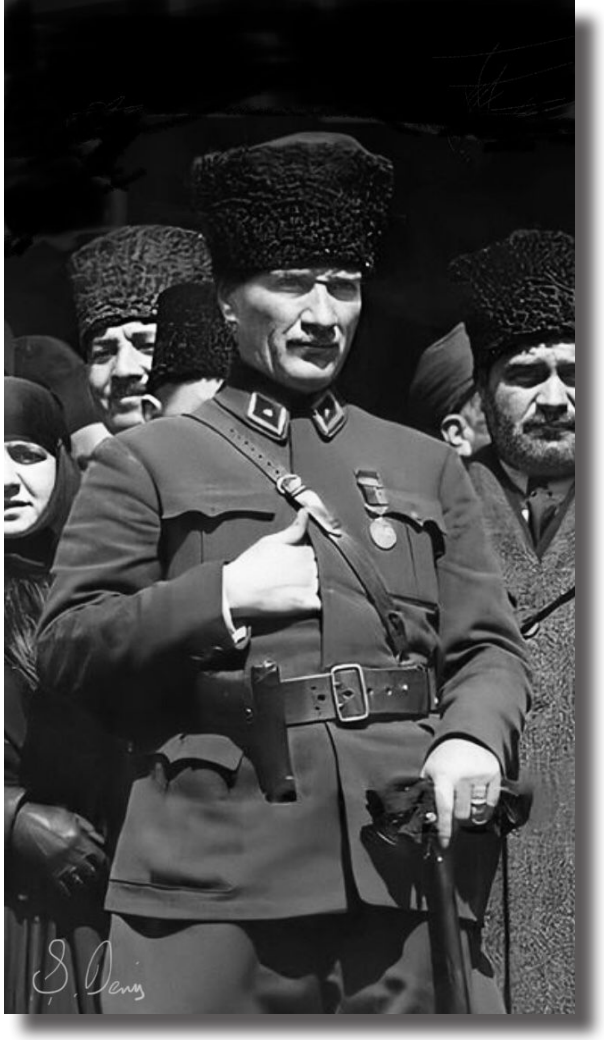
Teşkilattaki bu yeniliklerin yanında, personel konularında da düzenlemeler yapıldı. Bu kapsamda, subay sınıfında tasfiye faaliyeti başlatıldı. Zaten Goltz'un subay sınıfının homojen olması gerektiği fikri, orduda uzun süredir tartışılıyordu. Bu sebeple, alaylı subayların tasfiye edilmesi konusunda genel bir eğilim vardı. 1909 yılında bir kanun çıkarılarak general, amiral ve subayların bir kısmı emekliye sevk edildi.

Ayrıca, subayların okul bitirme yıllarına göre bulunmaları gereken rütbeler belirlendi ve 1910 yılında çıkarılan bir kanunla her rütbe için bir yaş sınırı getirildi. Bu şekilde teşkilat yapısının değiştirilmesi ve genç subaylara fırsat tanınması, ordunun yönetim sisteminin etkinliğini artırdı ve kurmay subaylara farklı karargâh alanlarında uzmanlaşma imkânı sağladı.

Bu yeniliklerle birlikte, askerî eğitimde de büyük bir atılım yapıldı. Askerî kulüplerde konferanslar verilmeye ve geniş katılımlı tatbikatlar düzenlenmeye başlandı. Komuta tatbikatları ve kurmay gezileri yapıldı. Goltz, yeniden Osmanlı İmparatorluğu'na davet edildi ve 1909'un Ekim ayından 1910'un ocak ayına kadar danışman sıfatıyla orduda görev yaptı. Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk defa, geniş çaplı bir kurmay gezisi ve 1. Ordu ile 2. Ordu arasında gerçekleşen bir manevra tatbikatı yapıldı.

Bir süredir Avrupa ordularını tanımaları ve yeni gelişmeleri takip etmeleri için yurt dışındaki bazı tatbikatlara gözlemci olarak kurmay subaylar gönderiliyordu. Bu kapsamda, Atatürk de 1910 yılında Paris'teki Picardie manevralarına gözlemci olarak katıldı. Ayrıca, subay talimgâhları ve subay kursları meydana getirildi. Küçük subay (astsubay) okulları açıldı ve yedek subay sınıfı teşkil edildi. Seferberlik durumunda ordunun ikmal ve iaşe usullerini düzenlemek için Almanya'dan bir subay getirilerek kurslar ve konferanslar verildi. İstanbul'dan başlayarak tüm ülkenin 1/100 000 ve 1/200 000 ölçekli haritaları yapıldı.

Bu yenilikler yapılırken, 1909 ve 1910 yıllarında Arnavutluk ve Yemen isyanları çıktı. Suriye'de Dürziler ve Kilikya'da Ermeniler isyan etti. Makedonya'daki Sırp, Bulgar ve Rum çeteleri de eylemlerini artırdı. Bu isyanları bastırmak için yapılan harekâtlara katılan genç subaylar, bu tür harekâtlarda uygulanan taktik ve stratejilerle ilgili tecrübe kazanma fırsatı buldular. Bu kapsamda Atatürk de Mahmut Şevket Paşa'nın, Arnavutluk İsyanı'nı bastırmaya giden ordusunda kurmay başkanı olarak görev yaptı.

1911 yılında ise İtalya, Trablusgarp'ı işgal etmeye başladı. Bölgede sadece 3000 Osmanlı askeri bulunduğundan, Sunusi tarikatı ve aşiretlerle iş birliği sağlanarak İtalyanlara karşı gerilla harbiyle mücadele edilmesine karar verildi. Birçok subay gizli olarak Trablusgarp'a gitti. Bunların arasında, o sırada Genel Kurmay Başkanlığı karargâhına atanmış olan Atatürk de vardı. 8 Eylül 1911'de yola çıkan Atatürk, sırasıyla Tobruk'taki birliklerin kurmay başkanlığı ve Derne'deki kuvvetlerin komutanlığını yaptı. Burada; Sunusi tarikatı üyeleri, aşiret reisleri ve yerli halk ile görüşmeler yaparak onları mücadeleye katılmaya ikna etti.

Atatürk, bu savaş sırasında edindiği tecrübelerle, propaganda ve kamuoyu oluşturmanın ne kadar önemli olduğunu bir defa daha anladı. Ayrıca, kabile reisleri ile görüşürken diplomasi ve ikna kabiliyetinin çok önemli olduğunu gördü. Burada, küçük askerî birliklerin desteklediği sivil gönüllü savaşçılarla, düzenli ve modern bir orduya karşı uyguladığı yöntemler adeta Millî Mücadele'nin bir provası gibi oldu.

Uşi Antlaşması yapılıp yurda dönmeleri emredilince Atatürk, 25 Kasım 1912'de Bolayır'da kurulan Akdeniz Boğazı Kuvâ-yı Mürettebesi harekât şube müdürü oldu. Bu görev, onun ilk klasik harp tecrübesiydi. Bu sırada, mevcut hükümetin şartları çok ağır bir anlaşma imzalayacağı ortaya çıkınca, İTC liderleri tekrar harekete geçtiler ve 1913 yılı başında Bab-ı Ali baskını ile iktidarı ele geçirdiler. Bunun ardından Bulgarlara karşı bazı askerî faaliyetler icra edildi. Bolayır Kolordusu ile koordineli olarak yapılması planlanan amfibi harekât, subayların askerlik vizyonlarının ne kadar geliştiğini gösteriyordu.

Bir süre sonra İkinci Balkan Harbi başlayınca, ordu ileri harekete geçti. Edirne ve Kırklareli Bulgarlardan geri alındı. Bundan sonra, ordu birlikleri durmalarına rağmen, teşkil edilen bir gönüllü grubu Batı Trakya'ya girdi ve orada bir geçici hükümet kurdu. Bu durum, halkın askerî liderlerle desteklenmesiyle kısa sürede bir yönetim teşkilatı ve hatta bir devlet kurulabileceğini göstermesi bakımından önemli bir örnek oluşturdu. Bu hükümet sadece iki ay yaşamasına rağmen, Millî Mücadele için adeta bir laboratuvar işlevi gördü.

Savaş sona erdikten sonra, orduda görev yapan herkes alınan ağır yenilgi sebebiyle sistemi sorgulamaya başladı. Bunun sonucunda, eski sistemin tamamen değiştirilmesi ve başarısızlığın sebebi olarak görülen yaşlı komutanlar ile alaylı subayların ordudan tasfiye edilmesi gerektiği inancı kuvvetlendi. Bu sebeple, tekrar ordunun ıslahına başlandı.

14 Ekim 1913'de, General Liman von Sanders başkanlığında bir Alman ıslah heyeti İstanbul'a geldi. Bu heyetteki personel, değişik kademelerdeki birliklere komutan ve karargâh subayı olarak görevlendirildi. Genelkurmay Başkanlığı teşkilatı da yeniden düzenlendi. Alman heyetinin bu şekilde görevlendirilmesinden maksat, subayları görev başında usta çırak usulüyle yetiştirmekti. Bazı şube müdürlükleri ve birlik komutanlıklarına Alman subaylar atanırken yardımcılıklarına Türk subayları atandı.

Bu sırada, İTC'nin yönetime tamamen hâkim olmak istemesi sebebiyle, Enver Bey'i ordunun başına getirebilmek için Ahmet İzzet Paşa istifaya zorlandı. Enver Bey, önce paşa ve 1 Ocak 1914 tarihinde de

Harbiye Nazırı olunca hemen harekete geçerek Balkan Harbi sırasında üst seviyedeki birliklerde komutanlık yapan askerî erkânın hepsini tasfiye etti. Bunların yerine genç subaylar atandı. Bu subaylar, savaşın içinde yetişecek, güçlüklerini ve inceliklerini yaşayarak öğrenecek ve bir kısmı Millî Mücadele'yi yapacak kadroları oluşturacaktır.

Bu faaliyetler devam ederken, I. Dünya Savaşı başladı. Bunun üzerine Osmanlı İmparatorluğu, seferberlik ilan etti. Enver Paşa, Balkanlarda çetelerle ve Trablusgarp'ta İtalyanlarla yapılan mücadelelerden ve Batı Trakya Hükümeti deneyiminden edinilen tecrübeyle; istihbarat, istihbarata karşı koyma ve gayrı nizami harp gibi faaliyetleri icra edecek Teşkilat-ı Mahsusa isminde bir birim kurdu.

Teşkilat-ı Mahsusa'nın görev tanımı, I. Dünya Savaşı süresince genişletildi ve niteliği değiştirildi. Bu teşkilat savaş boyunca; yıkıcı faaliyetlerle mücadele, ayrılıkçı grupların düşmanla iş birliğini engelleme, eğitilmiş ajanların Rusya ile İngiliz ve Fransız sömürgelerine gönderilmesi, çeşitli askerî operasyonların icrası, gönüllülerden oluşturulan yarı askerî birliklerle düşman gerilerinde baskın, sabotaj, aldatma, haberleşme hatlarının tahribi ve casusluk gibi faaliyetlerde bulundu. Bu faaliyetler, savaşın gidişatına etki edecek kadar büyük sonuçlar yaratmasa da ileride Kuvâ-yı Milliye'nin örgütlenmesinde önemli görevler alacak olan kişilerin yetişmesini sağladı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'na katıldıktan sonra yaptığı ilk önemli muharebe Sarıkamış Harekâtı oldu. Bu harekâtta uğranılan başarısızlık, Avrupa'nın düz arazilerinde, gelişmiş demiryolu ağının yardımıyla yapılan iç hat manevralarının ve geniş kuşatma hareketlerinin Doğu Anadolu'nun engebeli arazisinde ve soğuk iklim koşullarında yapılamayacağını ortaya çıkardı. Bu sebeple, I. Dünya Savaşının devamında ve Millî Mücadele'de bölgede yapılan taarruz harekâtlarında genellikle geniş kuşatma manevralarından kaçınıldı. Bu bölgedeki muharebelerde ayrıca, çeteler kuran Ermenilerin yaptığı saldırılara karşı geri bölge emniyeti ve ayaklanmaları bastırma konularında da önemli tecrübeler kazanıldı.

Sarıkamış Harekâtı'nın ardından 1915 yılının ocak ayında birinci, haziran ayında ise ikinci Kanal Harekâtı icra edildi. Bunlara Millî Mücadele'de önemli görevler alacak bazı subaylar da katıldı. Bundan sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'ndaki en önemli çarpışmaları olan Çanakkale Muharebeleri gerçekleşti. Bu muharebelerde, Millî Mücadele'ye katılan subay ve generallerin birçoğu görev aldı.

Buradaki çarpışmalarda yan yana birliklerde komutanlık yapan veya ast-üst ilişkisi içinde bulunan bu kadro, birbirlerini ve Millî Mücadele'nin lideri Atatürk'ü ilk defa muharebe meydanlarında tanıma fırsatı buldu. Atatürk, muharebelere 19. Fırka Komutanı olarak katıldı. Gösterdiği başarıların ardından Anafartalar Grup Komutanı olunca, birçok kişi muharebelerde onun emrinde görev yaptı. Çanakkale Muharebelerinin belki de en önemli sonucu, Atatürk'ün kamuoyu tarafından ilk defa tanınması ve ön plana çıkması oldu.

Çanakkale Muharebeleri, kıyı savunması ve mevzi harbi uygulamaları açısından I. Dünya Savaşı muharebeleri içinde önemli bir yer tutmaktadır. Burada, iç hat konumunda olan Osmanlı ordusunun verdiği mücadele, modern harp silah ve araçlarının etkili bir şekilde kullanıldığı dar bir alanda, bir bölgenin nasıl savunulabileceğinin önemli bir örneğini teşkil etti. Bu muharebelerde edinilen tecrübeler, Millî Mücadele sırasındaki Sakarya Meydan Muharebesi'nde de kullanıldı.

Çanakkale Muharebeleri sırasında Irak'ta da çatışmalar yaşanıyordu. Osmanlı birliklerine karşı üstün durumda olan Basra'daki İngiliz birlikleri, Mart 1915'te ileri harekâta başladılar ve 14 Nisan 1915'te yapılan Şuaybiye Muharebesi'nde Osmanlı birliklerini yendiler. Bu durum, geniş bir cephede tertiplenen ve yerel halktan silahlı gönüllülerle takviye edilen zayıf birliklerin, düzenli birliklere karşı klasik harp yöntemlerinin uygulandığı mevzi savunması ile başarılı olamayacağını gösterdi. Bu durum, Kurtuluş Savaşı sırasında Haziran 1920 Yunan taarruzunda bir defa daha görüldü ve derhal düzenli ordu kurulmaya başlandı.

İngilizler, sayısal üstünlüklerinin yanında ikmal üssü vazifesi gören Basra Körfezi'ndeki limanlara da yakın olduklarından Osmanlı birliklerine göre avantajlı durumdaydılar. Bu başarılarının ardından ilerlemeye devam edince, bu avantajlarını kaybettiler. Nitekim, 24 Kasım 1915'te Bağdat yakınlarındaki Selman-ı Pak'ta yenildiler. Bu durum, derinlikte savunma yapılabilen geniş bir bölgede, kuvvet-mekân ve zamanı iyi kullanan ve düşmanını oyalama muharebeleriyle ikmal üslerinden uzaklaştırarak zayıflatan bir kuvvetin, savunma alanı derinliklerinde onu mağlup edebileceğini gösterdi ve Millî Mücadele'de Batı Cephesi'ndeki benzer uygulamalar için bir örnek teşkil etti.

Çanakkale Muharebeleri sona erince, buradaki birliklerin bir kısmı Irak'a gönderilirken bir kısmı da Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesine sevk edildi. Bunun sonucunda, ileride Millî Mücadele'ye katılacak olan subay ve generallerin çoğu, doğuda Ruslarla savaşan birliklerde toplanmaya başladılar. Atatürk de Ağustos 1915'te Edirne'deki 16. Kolordu Komutanlığı'na atandı ve 14 Ocak 1916'da bu kolordu ile birlikte Diyarbakır bölgesinde gitti.

16. Kolordu, 2. Ordu'ya bağlıydı. Atatürk'ün Çanakkale'de beraber çalıştığı birçok subay aynı orduda görev yapıyordu. Atatürk ve Millî Mücadele'nin çekirdek kadrosunu oluşturacak kişiler burada, farklı türdeki harekâtlara katılarak muharebe tecrübelerini geliştirdiler. Atatürk, bu cephedeki zorluklardan; sabrı, bir fikre bağlanmayı, o fikirde durmayı ve bölgede yaşayan insanları öğrendi.

Gelibolu'da dar bir alanda yapılan ve kısa mesafeli karşı taarruzlar hariç manevraların çok kısıtlı olduğu muharebelerin ardından burada daha hareketli muharebeleri idare etti. Bu muharebeler, dağ ve geçitlerde savunma, dağ ve geçitlere taarruz gibi değişik harekât nevilerini de ihtiva ediyordu. Öte yandan, nispeten uzun mesafeli manevraları gerektiren taarruz harekâtları da icra edildi.

Atatürk, 12 Aralık 1916'da vekâleten 2. Ordu Komutanlığı'na atanınca, Millî Mücadele'ye beraber başlayacağı kişilerin çoğu ilk defa toplu olarak onun emrinde çalışmaya başladı. Böylece, Doğu Cephesi'ndeki muharebelerde Atatürk, Millî Mücadele kadrolarını iyice tanıdı. Onun emir ve komutası altında savaşan bu kadrolar da burada onun liderliğini benimsediler. Atatürk ayrıca, Millî Mücadele'ye başlarken kendisine destek sağlayabilecek olan bölge ileri gelenlerini de bu görev sırasında tanıma fırsatı buldu.

1917 yılında Rusya'da yaşanan devrimle ilgili bilgiler, Osmanlı İmparatorluğu'na ulaşmaya ve gazetelerde yayınlanmaya başladı. Bu yazılar sayesinde, Çar'ın devrilmesine sebep olan ilk devrim ve Bolşeviklerin bir darbe ile hükümeti ele geçirmeleri, subay ve generaller tarafından dikkatle takip edildi. Bu haberlerden, ülkenin değişik şehirlerinde örgütlenen Sovyetlerin (şuraların) bir üst yapılanma etrafında birleştirildiğini ve bu şuraların birliği sonucunda Bolşeviklerin ülkeye hâkim olduğunu öğrendiler. Sivas Kongresi'nde de Atatürk, Müdafaa-i Hukuk ve Reddi İhhak Cemiyetlerinin birleştirilerek yönetimini tek elde topladı.

Doğu Cephesi'nde Rus tehdidinin azalması üzerine, ordunun dikkati Suriye-Filistin bölgesine yöneldi ve Millî Mücadele'nin lider kadrosu bu bölgeye gitmeye başladı. Atatürk, Hicaz Kuvve-i Seferiyesi ismiyle kurulması düşünülen orduya komuta etmek için Halep'e gitti. Bu ordunun kurulmasından vazgeçilince, 5 Mart 1917'da 2. Ordu Komutanlığına asaleten atandı. Bir süre sonra Suriye-Filistin bölgesinde kurulan 7. Ordu'ya atandı fakat Halep'ten İstanbul'a, mevcut durumu anlatan eleştirel yazılar göndermesinin ardından ordu komutanlığından ayrılarak İstanbul'a gitti.

Bu süreçte Millî Mücadele'de Atatürk ile birlikte görev alacak olan birçok subay ve general, 1. ve 2. Gazze Muharebelerine katıldılar. Bu bölgede cephe çok geniş, arazi nispeten az engebeli ve birlikler çok zayıf durumdaydı. Bu durumu iyi değerlendiren İngilizler, taarruz için büyük bir süvari kütlesi teşkil ettiler ve 1917 yılının Ekim ayı sonunda, Gazze-Birüssebi hattına taarruz ettiler. Bunun üzerine, Osmanlı birlikleri Kudüs'e kadar çekilmek zorunda kaldı.

I. Dünya Savaşı'na girilirken orduların neredeyse üçte birini oluşturan süvariler, modern silahların yoğun ateşi altında işe yaramadıkları düşünülerek savaş sırasında oldukça azaltılmıştı. İngilizlerin bu taarruzunda, geniş bir cephede ve derinliği olan bir arazide yapılan muharebelerde süvari üstünlüğünün

hala önemli olduğu ortaya çıktı. Bu muharebelerde kazanılan tecrübenin, Millî Mücadele'de büyük bir süvari gücü oluşturulmasında etkili olduğu değerlendirilmektedir.

7 Ağustos 1918'de onun yerine Atatürk yeniden 7. Ordu Komutanlığına atandı. 1916 yılında başlayan Arap isyanının gelişmesi sonucunda Suriye'de Araplar arasında Osmanlı İmparatorluğu aleyhine oluşan hava artık daha belirgin bir hal almıştı. Bu durum, Osmanlı birlikleri için çok yıpratıcı oluyordu. Bu tecrübenin, doğudaki Ermeni terörü tecrübesi ile birlikte Millî Mücadele'de iç isyanların bastırılmasına öncelik verilmesinde etkili olduğu değerlendirilmektedir.

İngilizler, iyice zayıflamış olan Osmanlı savunmasına karşı 19 Eylül 1918'de yeni bir taarruza başladılar. Taarruzun doğudan yapılacağı yönünde aldatma tedbirleri uygularken kuvvet çoğunluğu ile batıda ve sahile yakın kesimde tertiplenmişlerdi. Böylece, batıda sağladıkları nispi muharebe gücü üstünlüğü ile sıklet merkezi Birüssebi-Kudüs demiryolu istikametinde taarruz ederek 8. Ordu cephesini yardılar. Bunun ardından süvari ve tank birliklerini bu yarma gediğinden ileri sürerek Osmanlı Ordusu'nun geri çekilme yolları üzerindeki geçitleri ele geçirdiler. Piyade birlikleriyle de kuşatma manevraları yapmaya başladılar.

8. Ordu'nun savunması çökünce Atatürk, 20 Eylül 1918'de, kendisine bağlı kolorduların komutanlarına, kendi birliklerini ve rastladıkları döküntüleri toplayarak kuzeye doğru çekilmeleri emrini verdi. Toplanabilen kuvvetlerle uzun mesafeli bir geri çekilme yapılarak İngilizlerle aradaki mesafe açıldı ve kazanılan zaman içinde bölgedeki üç ordudan geriye kalanlar Halep bölgesinde toplandı.

Bu birlikler Halep bölgesine yerleştiklerinde, silahlı sivil halkın ayaklanma girişimi ile mücadele etmek zorunda kaldılar. 23 Ekim'de, şehre dışarıdan yapılan saldırıları bertaraf etmek için sokak muharebeleri yapıldı. İsyancı Araplar ve İngiliz birlikleri şehirden uzaklaştırıldıktan sonra birlikler, Halep kuzeyine çekildi. İngiliz birliklerinin ve silahlı Arap isyancıların 26 Ekim 1918'de yaptığı taarruz, burada durduruldu.

Her ne kadar büyük sıkıntılar içinde yapılmış olsa da bu geri çekilme, Atatürk'e kuvveti korumanın önemini ve bunun için en zor kararları almaktan çekinmemek gerektiğini öğretti. Nitekim, Millî Mücadele'de Kütahya Eskişehir-Muharebesi sonrasında verdiği uzun mesafeli geri çekilme kararını nasıl aldığını açıklarken; "Eğer ben askerî hayatımda Suriye ricat hareketinin bir kısmını idare etmemiş olsaydım, belki de geri çekilme hareketini yapmaya bu kadar katiyetle cesaret edemezdim." demiştir.

İngiliz ordusunun harekâtının başarısından da dersler çıkarılmıştı. Fahrettin Altay bu hususta; "General Allenbi bundan sonra süvari kumandanını değiştirmiş ve bu savaşta (Gazze Muharebesi) edindiği tecrübe ile bir yıl geçmeden Hayfa yakınlarında ordumuzu yararak çember içine almış ve bütün Suriye'yi ele geçirmişti. Bizim de bu tecrübe ile beş yıl sonra süvari kolordumuz Afyon'da Yunan ordusunu sarmış ve onun esir olmasını sağlamıştı." ifadelerini kullanmıştır. Gerçekten de Büyük Taarruz'un icra şekli, bu bölgedeki İngiliz taarruzunun icra şekli ile taktik açıdan önemli benzerlikler göstermektedir.

Atatürk ayrıca, Halep'te silahlanmış sivil halkla mücadelenin ani kararlar vermeyi ve inisiyatif kullanmayı gerektirdiğini yaşayarak öğrenmiştir. Bu çarpışmalarda, meskûn mahallerde savunmanın nasıl yapılması gerektiğini de görmüştür. Millî Mücadele'de güney illerinde Fransızlara karşı yapılan mücadeleyi planlarken, muhtemelen bu tecrübelerden de faydalanmıştır.

3. Askerî Talimnameler

I. Dünya Savaşı sonrasındaki Türk Ordusu, oldukça uzun süreli bir değişim ve dönüşüm süreci sonunda meydana gelmiş bir orduydu. Ordunun kökleri, bozkırlı atlı göçebelerin askerî kültürüne dayanıyordu fakat hareket üstünlüğü ve manevra kabiliyetine dayalı bir askerî doktrin, taktik ve strateji anlayışına sahip olan Türkler, batıya doğru ilerledikçe ordularını ve savaş tarzlarını geliştirmişlerdi. Osmanlı ordusu bu savaş tarzını, kuruluşundan itibaren çok üstün bir konuma getirmişti. Fakat zamanla, gelişmelere adapte olamayan orduda bazı zayıflıklar ortaya çıktı ve ıslahat yapılması ihtiyacı hissedilmeye başlandı.

Bu durum karşısında önce; Osmanlı ordusunun yapısal bozulmalar sebebiyle gerilediği düşünüldü. Bu maksatla, ordunun yeniden güçlendirilmesi için teşkilat, teçhizat ve doktrinde değişiklik yapılmadan eski idari uygulamalara dönülmesi yönünde bazı fikirler ileri sürüldü. Ancak, 1689 Viyana Bozgunu ve devamında gelen yenilgilerin ardından, mevcut sistemin yetersiz olduğu ve bunun idari uygulamalarda eskiye dönülerek düzeltilemeyeceği anlaşıldı.

Bunun sonucunda, 18. yüzyılın başlarından itibaren orduda reform girişimlerine başlandı. Bu maksatla bazı Avrupalı askerlerden danışman olarak yararlanıldı. İlk olarak, 1729 yılında İstanbul'a gelen ve Fransa ile Avusturya ordularında görev yapmış Kont de Boneval, 1731'den itibaren topçu birliklerinin Avrupa usulüne göre ıslah edilmesi için görevlendirildi. Boneval, topçu birliklerini ıslah faaliyetlerine başlayınca, bu birliklere subay yetiştirmek için "Hendesehane" adıyla bir mühendislik okulu açılmasını sağladı.

1773 yılında ise, Macar asıllı Fransız topçu subayı Baron dö Tot'un yardımıyla topçu birliklerinde yeniliklere devam edildi. Mühendislik okulunda, Avrupa'dan getirilen birçok kitapla bir kütüphane kuruldu. 1784 yılında, Fransa'dan getirilen iki subay vasıtasıyla yeni bir eğitim sistemi oluşturuldu. Matbaanın kullanılmaya başlanmasının ardından İbrahim Müteferrika tarafından Avrupa ordularının uyguladığı askerî taktikleri de anlatan Usul'ül Hikem Fi Nizam'ül Ümem isimli ilk Türkçe askeri eser kaleme alındı.

III. Selim, mevcut sistemin ıslah edilmesiyle ordunun Avrupa orduları seviyesine ulaşamayacağını düşündüğünden, 1792-1807 yılları arasında Avrupa tarzında yeni askerî birlikler kurdu. Böylece, Avrupa tarzı askerlik anlayışı ve yabancı askerî kitaplar Osmanlı ordusunda yaygınlaştı. Topçuluk, istihkâmcılık ve gemicilik konularında eğitim veren okullar açıldı. Bu okullara öğretmen olarak Fransız subaylar getirildi ve Fransızca kitaplardan oluşan kütüphaneler kuruldu.

Yeniçeriler isyan edince, bu yenilikler rafa kalktı. Yeniçerilerin Yunan isyanındaki başarısızlığının yarattığı uygun ortamı fırsat bilen II. Mahmut, 1826 yılında Avrupa tarzında talim görecek, silahlandırılacak ve teçhiz edilecek yeni bir askerî birlik kurulmasını emretti. Kısa bir süre sonra, Yeniçeriler tekrar isyan ettiler fakat isyan çok sert bir şekilde bastırıldı. Yeniçeri Ocağı kaldırılarak "Asakir-i Mansure-i Muhammediye" adında bir ordu kuruldu. Bunun ardından, köklü askeri reformlara başlandı.

II. Mahmut, Mora isyanında Yunanlılara destek verdikleri için Fransız subaylar yerine farklı ülkelerden subaylara yöneldi. Önce İngiltere'den bazı subaylar getirildi. 1835'te ise, Prusyalı teğmen Helmuth von Moltke İstanbul'a geldi. Moltke'nin ardından Prusya ve Avusturya'dan daha fazla askerî danışman getirildi. Viyana'ya eğitim görmeleri için askerî öğrenciler gönderildi. Osmanlı ordusu, bugünkü anlamdaki ilk askerî talimnameyle de bu dönemde tanıştı. Serasker Hüsrev Paşa'nın Fransızca bir piyade talimnamesini Türkçe'ye çevirterek İstanbul'daki birliklere dağıtmasıyla, bu talimname kullanılmaya başlandı.

Bir süre sonra Fransa ile ilişkiler düzeldi ve tekrar Fransız usulüne göre ıslahatlara devam edildi. Yapılan ıslahatlarla ordu, Napolyon'un ordusuna benzetilmeye çalışıldı ve onun nizamnameleri tercüme edilerek buna göre teşkilatlanma yapıldı. Fransızcadan bazı nizamnameler, muhtıralar ve layihalar tercüme edildi. 1871 yılında Almanlar Fransızları yenince, Alman askerî sistemi daha üstün görülerek 1882 yılında ordunun ıslahı için Alman danışmanlar getirildi.

1883 yılında Binbaşı Goltz'un gelişinden itibaren, Alman eğitim kılavuzları ve bazı Alman talimnameleri askerî okullardaki eğitimlerde kullanılmak üzere Türkçe'ye çevrildi. Tercüme edilen en önemli talimnamelerden biri, temel askerî konuların anlatıldığı "Seferber Zabitanına Mahsus Muhtıra" idi. Goltz'un yazmış olduğu "Harbin Sevk ve İdaresi" kitabı ise Harp Okulu'nda kullanılmak üzere Türkçeye tercüme edilen diğer bir önemli kitaptı.

Önceleri okullarda eğitim maksadıyla yayınlanan Alman talimnameleri, Almanya'dan çeşitli silah ve teçhizat alımlarıyla birlikte daha da yaygınlaştı. Satın alınan silah ve teçhizatın taktik ve teknik kullanımları ile çeşitli sınıflara dair Alman talimnameleri, Osmanlı ordusunun her kademesine yayıldı. Ülkedeki Alman askerî heyetinin yayınladığı çeşitli muhtıralarla Alman yayınları daha da zenginleşti.

Zamanla, orduda kullanılan talimnamelerin neredeyse tamamı Almancadan çevrilen talimnameler haline geldi. Önce Fransızcadan, sonra Almancadan yapılan tercümeler neticesinde Osmanlı ordusu kendi doktrininden uzaklaştı ama bu ülkelerin doktrinlerini tam olarak benimseyemedi. Bu doktrinlerden faydalanarak kendisine has yeni bir doktrin veya askerî teori de geliştiremedi.

Atatürk'ün, Şam'da bir askerî talimname hazırlanması görevinde kütüphanedeki eski Türk eserlerinden faydalandığı bilgisinden, bazı birliklerde talimname hazırlama çabaları olduğu anlaşılmakla birlikte bu çabalar çok yaygınlaşamadı. Aksine, Alman talimnamelerine bağımlılık her geçen gün daha da arttı. Bu sebeple, Osmanlı ordusunun doktrini giderek daha fazla Alman talimnamelerine göre şekillenmeye başladı. Almancadan tercüme edilen ve askerî birliklerin sevk ve idaresi ile emirlerin nasıl yazılacağı gibi konuları anlatan "Hidemat-ı Seferiye Talimnamesi" ve taktik ve idari hususlarla ilgili "Hidemat-ı Menzil Talimnamesi" bu dönemde tercüme edilen en önemli talimnamelerdi.

Bu talimnameler sınırlı sayıda basıldıkları için Osmanlı ordusu hiçbir zaman yeterli talimnameye sahip olamadı. Öte yandan; silah, teçhizat ve ulaştırma teknolojilerinde ortaya çıkan gelişmelerle birlikte, eğitim usullerinde de değişim yaşandığı için Türkçeye tercüme edilmiş eski talimnameler yetersiz kalıyordu. Bu sebeple, yeni Alman talimnamelerinin Türkçeye çevrilmesine devam edildi. Orduda yapılan ıslahatların hız kazandığı 1908-1911 yılları arasında, hemen her sınıfa ait Alman talimnameleri Türkçeye çevrildi.

Bu askerî talimname tercümeleri sırasında, birçok subay da kendi çabasıyla bazı Alman talimnamelerini tercüme etmeye başladı. Atatürk de General Litzman'ın "Seferber Mevcudunda Takım, Bölük ve Taburun Muharebe Talimleri" isimli kitabının birinci bölümünü "Takımın Muharebe Talimi" adıyla, ikinci bölümünü ise "Bölüğün Muharebe Talimi" adıyla 1909 ve 1910 yıllarında yayınladı.

Takımın Muharebe Talimi kitabının ön sözünden de anlaşıldığı gibi Atatürk, teorik eğitime önem vermekle birlikte fiili tatbikatların önemini de kavramıştı. Çünkü son zamanlarda yoğun bir şekilde uygulamalı eğitimler ve arazi tatbikatları yapılıyordu. Fakat tatbikatlardaki uygulamalardan sadece bu tatbikatlara katılanlar faydalanabiliyordu.

Bu sebeple Atatürk, 1909 yılında Ordu Kurmay Başkanı ile gittiği Köprülü bölgesindeki Cumalı mevkiinde yapılan süvari alayları tatbikatında tuttuğu notları "Cumalı Ordugâhı" ismiyle yayınladı. 1911 yılında ise "Beşinci Kolordu Erkânı Harbiyesi Tabiye ve Tatbikat Seyahati" broşürü ile "Birinci Tabiye Meselesinin Halli" isimli broşürü yayınlandı. Başka kurmay subaylar tarafından da bu broşürlere benzer yayınlar yapılıyordu. Bu tatbikatlar ve yayınlanan broşürler, kurmay subayların gelişmesini hızlandırdı.

Tüm bu çabalara rağmen, Balkan Savaşlarına girerken Osmanlı ordusunun elindeki talimnameler içerik ve basılı adet açısından hala yetersizdi. Balkan Savaşı'ndan sonra orduda yeniden yapılmaya başlanan ıslahatla birlikte, talimname tercümelerine hız verildi. Balkan Savaşlarından sonra belki de en önemli gelişme, bazı tarihçilerin askerî rönesans dedikleri, savaş hakkındaki yayın patlaması oldu.

Bu yayınlar, "Elif" mahlası ile Ali İhsan (Sabis) tarafından yazılan "Balkan Harbi'nde Neden Münhezim Olduk?" isimli kitapla başladı. Kitap çok talep görünce, "Balkan Harbi'nde Askerî Mağlubiyetlerimizin Esbabı (Neden Münhezim Olduk?) Eserinin Kısm-ı Sanisidir" adıyla aynı kitabın ikinci cildi yayınlandı. Bu kitapta Şarköy ve Bolayır Muharebelerinin başarısız olmasının taktik hatadan kaynaklandığının belirtilmesine üzülen Ali Fethi (Okyar), 1914 yılında bu muharebeleri anlatan bir kitap yayınladı. Başka kişiler de eleştiri mahiyetinde bazı kitaplar yazdılar. Eleştirilenler bunlara cevap yazınca, kitap sayısı daha da arttı. Bu durum Osmanlı ordusunda ilk defa, yaşanan tecrübelerin tüm orduya aktarılmasını sağladı.

Bu dönemde yazılan önemli kitaplardan biri de Binbaşı Mehmet Nuri (Conker)'nin, subayların sahip olması gereken nitelikleri anlattığı konferanslarını bir araya getirerek 1914'te kaleme aldığı "Subay ve Kumandan" isimli eserdi. Atatürk, bu eser hakkındaki yorumlarını ve incelenen konular hakkındaki görüşlerini "Subay ve Kumandan ile Hasbihal" adıyla yeni bir kitap olarak yayınladı. Atatürk, Trablusgarp ve Balkan Harbi'nden sonra askerlik vizyonunda ortaya çıkan gelişmeyi ilk defa bu kitapta ortaya koydu.

Bu ve benzeri yayınlar oldukça artmasına rağmen Osmanlı ordusu, kendi talimnamelerini yazmak yerine Alman talimnamelerini kullanmaya devam etti. I. Dünya Savaşı'na da Almancadan tercüme edilen talimnamelerle girildi ve savaş sırasında yazılan Alman talimnamelerinin tercüme edilerek kullanılmasına devam edildi. Ancak bir yandan da muharebelerde edinilen tecrübeler günü gününe birliklere aktarıldı.

Savaş boyunca, büyük birliklere komuta eden Osmanlı subayları, katıldıkları muharebelerde kendi hareket tarzlarını ve karşı taraftaki orduların hareket tarzlarını dikkatle incelediler. Diğer ordular hakkında yaptıkları tahliller sonucunda, onların kuvvetli ve zayıf taraflarını tespit ettiler. Bu tespitlere göre bazı yeni taktik uygulamaları geliştirdiler. Başkomutanlık karargâhı tarafından bu deneyimler kitapçıklar halinde bastırılarak birliklere dağıtıldı. Cephelerdeki birliklere, edinilen tecrübelerle ilgili konferanslar da verildi.

Bu konferans metinlerinin yayınlanmasıyla askerî konularla ilgili Türkçe eserler daha zenginleşti ve bu tür yayınlar, zamanla tüm ordu kademelerince yapılmaya başlandı. Örneğin "Sahra Tahkimatı Hakkında Tecarib-i Harbiye" isimli risale 1915 yılında Süleymaniye'deki askerî matbaada basıldı. "Hal-i Hazır Muhaberatta Elde Edilen Netayice Nazaran Topçuluk Hakkında Mütalaat" başlıklı risale ise 1916 yılında Topçu Müfettişliği tarafından basıldı.

Karargâh-ı Umumi tarafından 1916 yılında ast birliklere, "Fransız Karargâh-ı Umumi'sinin 16.04.1915 Tarihli Mahrem Emirnamesi" ve 1918 yılında "İngiliz Usul-ü Harbi" risalesi yayınlandı. 1915 yılında, Karargâh-ı Umumi İstihbarat Şubesi tarafından yayınlanan Yunan ordusu hakkındaki risale gibi eserlerden, henüz savaşılmayan devletler hakkında eserlerin de yayınlandığı anlaşılmaktadır.

1916 yılında Galiçya'ya gönderilen 15. Kolordu ise, bu bölgedeki muharebeler sırasında Almanların en son taktik ve strateji anlayışına göre hazırladıkları yeni talimnameleri ve meydana gelen muharebelerden elde edilen derslerle ilgili olarak birliklere yayınladıkları kroki ve kitapçıkları tercüme ederek kullandı. Bu tür yeni Alman talimnameleri, Karargâhı

Umumi tarafından tercüme edilerek diğer birliklere yayınlandı. Örneğin Almanya Harbiye Nezareti'nce savaş sırasında yayınlanan talimnamelerden tercüme edilen "Mevzi Muharebeleri Hakkında Sınıfı Muhtelifiyeye Mahsus Talimatname", 1916 yılında yayınlandı.

Bunlardan başka, harbin sevk ve idaresi, durum muhakemesinin yapılması ve emirlerin yazılması ile ilgili olarak da yayınlar yapıldı. Bu kapsamda Atatürk'ün 16. Kolordu Komutanı iken bütün subaylarca okunmasını istediği ve Çanakkale Muharebelerinde edindiği tecrübelerin ışığında, taktik meselelerin çözümü ve emirlerin verilmesi hakkında yazdığı broşür önemlidir.

Broşürün meselelerin çözümüyle ilgili bölümünde, günümüz Kara Harp Okulu ve Harp Akademisi'nde de önerilen, bir meseleyi çözmeden önce yapılması gereken temel işlemler açıklanmaktadır. Bundan sonraki bölümde de durum muhakemesinin nasıl yapılacağıyla ilgili bazı tavsiyeler verilmektedir. Bu tavsiyelerde ilginç olan, o zaman olduğu gibi günümüzde de takip edilen durum muhakemesi sürecinde, önce düşman imkân ve kabiliyetlerinin tespiti ve ardından bu imkân ve kabiliyetlere göre uygulanacak hareket tarzlarının belirlenmesi işleminin sırasının değiştirilmiş olmasıdır.

Bu emirdeki öneri, daha proaktif bir yaklaşımdır. Bu yönüyle söz konusu emir, Atatürk'ün Subay ve Kumandan ile Hasbihal eserinden sonra, yaşadığı mücadelelerden edindiği tecrübelerle Alman askerî anlayışı ve doktrinini aşan özgün fikirler geliştirdiğini ortaya koyan önemli bir göstergedir. Atatürk'ün, Millî Mücadele'de de klasik yönteme göre değil, yazdığı bu emre göre hareket ettiği değerlendirilmektedir.

Alman ve Türk ordularının tecrübelerini yansıtan yayınlara savaş sonrasında da devam edildi. Nitekim, Mütareke döneminde ve Millî Mücadele sırasında; "1. Kafkas Kolordusu'nun 1918 yılı harekâtı," "Filistin Ricatı," "Harpte Talim ve Terbiye" ve "Hücum Talimi ve Terbiyesi" gibi Osmanlı ordusunca yazılan kitaplar ve "Süvari ve Makineli Tüfenk", "Mevzi Harbinde Müdafaa", "Harpte Kıtaat-ı Cesimenin Sevk ve İdaresi", "Hücum Kıtaatının Talim ve Terbiyesi", "Mevzi Harbinde Taarruz ve Mevzi İnşasına Dair Mevad-ı Umumiye" gibi Alman talimnameleri yayınlandı.

Sonuç

Atatürk'ün sahip olduğu askeri bilgi ve tecrübenin temelini, okuduğu askeri okullarda attığı anlaşılmaktadır. O'nun okuduğu askeri okullar, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasını önlemek maksadıyla başlatılan ve uzun süre devam eden askeri reformlar sonucunda ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu okullar ve bağlı oldukları askeri eğitim sistemi artık kurumsallaşmış durumdadır.

Nitekim, Harp Okulu ve Harp Akademisi ders programlarına bakıldığında, Atatürk'ün askerî konularda oldukça iyi bir eğitim aldığı anlaşılmaktadır. Bu eğitim, Alman askerî eğitim sistemine göre düzenlenmiş ve Alman askerî düşünürlerinin felsefi bakış açılarıyla desteklenmiştir. Ancak, dersler harp tarihi incelemeleriyle birlikte işlendiğinden, bu eğitim ona, tarihi derinliği de olan bir askerlik savaş ve strateji anlayışı kazandırmıştır.

Atatürk, mezun olduktan sonra da askerî açıdan kendini geliştirmeye devam etmiş, ordunun eğitim ve doktrininin hızla gelişip dönüştüğü 1909 sonrasındaki süreçte eğitim ve tatbikatlara katılmış, askeri deneyimlerin ve savaş tecrübelerinin yayınlanması faaliyetlerine katkı sağlamıştır. Bu maksatla bazı Alman talimnamelerinin tercüme etmiş ve askeri planlama faaliyetleri ile ilgili broşürler yayınlanmıştır. Savaş tecrübeleri kazandıkça da bir subay ve komutanın sahip olması gereken nitelikler ile askeri planlama süreci hakkındaki görüşlerini kaleme almıştır.

Atatürk sadece askeri faaliyetlerle ilgilenmemiş, meydana gelen siyasi faaliyetlerin de içinde yer almıştır. Bu sayede, Kurtuluş Savaşı'nda beraber çalışacağı kişilerle daha çok genç yaşlarda tanışmış ve askeri okullardan tanıdıklarıyla daha da yakınlaşmıştır. Bu kişilerle birlikte, meydana gelen köklü askeri ve siyasi dönüşümlere birlikte iştirak etmiştir. Böylece, eşkıya takibinden gayri nizami harbe ve taşrada merkezi hükümete karşı bir direniş örgütlenmesine kadar değişik alanlarda deneyim kazanmıştır.

1909'dan sonra çoğu alaylı olan eski subay ve generallerin tasfiyesi sonucunda, henüz çok düşük rütbelerde iken üst seviyede görevlerde bulunmuştur. Bu tasfiye subay sınıfının homojenleşmesini sağladığından, aynı okullarda okuyup aynı idealizme ve aynı bakış açısına sahip bir subay kitlesi ortaya çıkmıştır. Atatürk, bu genç subay kuşağı ile birlikte çalışmış, Osmanlının son üç savaşına bu kişilerle birlikte katılmış ve muharebe meydanlarında bu kadrolarla birlikte yeni tecrübeler kazanmıştır.

1. Dünya Savaşı sırasında gösterdiği başarılar sebebiyle arkadaşlarına göre daha erken terfi edince, Kurtuluş Savaşı kadrolarını oluşturacak kişiler, muharebe meydanlarında onunla veya onun komutası altında çalışmaya başlamıştır. Bu süreçte onlar Atatürk'ün yeteneklerini görüp liderliğini kabullenirken o da onları daha iyi tanımış ve yeteneklerini görmüştür.

Böylece, katıldığı savaşlar ile siyasi ve askeri gelişmeler, Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'ndaki başarısının altyapısını oluşturan en önemli unsur olmuştur. Çünkü bu mücadeleler sırasında, Milli Mücadele'de icra edeceği siyasi ve askeri faaliyetlerin tamamının benzerlerini daha önce en az bir defa icra etmiştir. Yani Atatürk adeta, Kurtuluş Savaşı'ndaki örgütlenme sürecindeki faaliyetlerin ve muharebelerin daha önceden provasını yapmıştır. Dünyada meydana gelen siyasi ve askeri gelişmeler ile ordunun değişik cephelerdeki diğer muharebelerini de yakından takip etmiş ve bunlardan dersler çıkarmıştır.

Böylece Atatürk, Mondros Mütarekesi imzalandığı sırada, Kurtuluş Savaşı'nı beraber yürüteceği tüm subay ve generaller gibi savaş meydanlarında yetişmiş, her türlü muharebeyi yaşamış ve birliklerini başarıyla sevk ve idare etmiş, oldukça tecrübeli bir generaldir. Bu sebeple, Kurtuluş Savaşı öncesinde potansiyel olarak mücadele için yeterli birikime sahip durumdadır. Üstelik lider ve onun kadrosu, 1. Dünya Savaşı sırasında İngiliz ve Rus ordularına karşı kazanılan muharebelerde büyük devletlerin yenilebildiğini gördüklerinden, kendilerine olan güvenleri de oldukça yüksektir. Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'nı ve bu savaşta bizzat komuta ettiği muharebeleri kazanmasının en önemli sebebinin bu olduğu değerlendirilmektedir.

SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA

ALKAN, A. T., İkinci Meşrutiyet Devrinde Ordu ve Siyaset, Cedit Neşriyat, Ankara, 1992.

ALTAY, F., 10 Yıl Savaş ve Sonrası, 1912-1922, Eylem Yayınları, Ankara, 2008.

Arif Cemil, I. Dünya Savaşı'nda Teşkilat-ı Mahsusa, Arba Yayınları, İstanbul, 1997.

Atatürk ile İlgili Arşiv Belgeleri (1911-1921 Tarihleri Arasına Ait 106 Belge), T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın No:1, Gn. No.:060, Ankara, 1982, Belge; 2/a, A. VRK. HB.1330.11.28.

ATATÜRK, M. K., Birinci Ta'biye Meselesinin Halli, 1911, ATASE Yayınları, Ankara, 2011.

ATATÜRK, M. K., Taktik Meselesinin Çözümü ve Emirlerin Yazılmasına İlişkin Öğütler, ATASE Yayınları, 3. Baskı, Ankara.

ATATÜRK, M. K., Zabit ve Kumandan İle Hasbihal, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 14. Baskı, İstanbul, 2017.

Atatürk'ün Askerlikle İlgili Çeviri Kitapları, Haz.: Nurer Uğurlu, Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1998.

Atatürk'ün Not Defterleri-V, Yay. Haz.: Zekeriya Türkmen ve Diğerleri, ATASE Yayınları, Ankara, 2005.

ATAY, F. R., Çankaya, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2010.

AYDEMİR, Ş. S., Tek Adam, Mustafa Kemal, 1881-1919, C. 1, Remzi Kitabevi, 12. Basım, İstanbul, 1991.

BALKAYA, İ. S., Ali Fethi Okyar (29 Nisan 1880-7 Mayıs 1943), TTK Basımevi, Ankara, 2005.

CEBESOY, A. F., Millî Mücadele Hatıraları, Temel Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2010.

CEBESOY, A. F., Sınıf Arkadaşım Atatürk, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2016.

Devlet-i Aliye-yi Osmaniye Ordusunun Teşkilat-ı Esasiye Nizamnamesi, Matbaa-i Askerîye, İstanbul, 1326.

Erkânı Harbiye Mektebi Ders Programı, Matbaa-i Askerîye, 1325 (Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi).

GAWRYCH, G. W., Genç Atatürk, Osmanlı Zabitinden Türk Devlet Adamına, Çev.: Gül Çağalı Güven, Doğan Kitap, İstanbul, 2014.

GÖK H. ve M. UYAR, "Mustafa Kemal'in Harp Okulu Öğrencilik Dönemine Katkı", Toplumsal Tarih D., Sayı: 78, Haziran 2000, s. 23-28.

GÖK H. ve M. UYAR; "Yeni Bulunan İki Belgenin Işığında M. Kemal Atatürk'ün Harp Akademisi Öğrencilik Dönemi", Toplumsal Tarih D., Sayı: 71 (Kasım 1999), s. 8-15.

GÖRGÜLÜ, İ., On Yıllık Harbin Kadrosu, 1912-1922, Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi, TTK Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2014.

GÜLER, A., Askeri Öğrenci Mustafa Kemal'in Notları (Arşiv Belgeleri Işığında), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2000.

İĞDEMİR, U., Atatürk'ün Yaşamı, C. 1, 1881-1918, TTK Basımevi, 2. Baskı, Ankara, 1988.

İLHAN, S., Atatürk ve Askerlik, Düşünce ve Uygulamaları, ATAM Yayınları, Ankara, 1990.

İNAN, A., Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 13. Basım, İstanbul, 2014.

İNÖNÜ, İ., Hatıralar, Yay. Haz.: Sebahattin Selek, Bilgi Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2009.

KÜSMEZ, A. C., Türk İstiklal Harbi'nde Askerî Talimnamelerin Uygulanması (1918-19), Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Erzurum, 2016.

LEWİS, B., Modern Türkiye'nin Doğuşu, Çev.: Boğaç Babür Tuna, Arkadaş Yayınevi, 5. Baskı, Ankara, 2011.

ORBAY, R., Siyasi Hatıralar, Örgün Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul, 2009.

ÖZALP, K. ve T. ÖZALP, Atatürk'ten Anılar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1992.

SÖNMEZ, C., Atatürk'ün Yetişmesi ve Öğretmenleri, ATAM Yayınları, Ankara, 2014.

TURAN, Ş., Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünceler, Kitaplar, TTK Yayınevi, 6. Baskı, Ankara.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1908-1920), C. 3, Ks. 6, 1. Kitap, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1985.

ZÜRCHER, E. Jan, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, Çev.: Yasemin Saner, İletişim Yayınları, 26. Baskı, İstanbul, 2011.

İSTANBUL YENİ YÜZYIL
ÜNİVERSİTESİ